

Publicatieblad

van de Europese Unie

C 197

Uitgave
in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

62e jaargang

13 juni 2019

Inhoud

IV Informatie

INFORMATIE AFKOMSTIG VAN DE INSTELLINGEN, ORGANEN EN INSTANTIES VAN DE EUROPESE UNIE

Europese Commissie

2019/C 197/01	Wisselkoersen van de euro	1
2019/C 197/02	Uitvoeringsbesluit van de Commissie van 4 juni 2019 inzake de bekendmaking in het <i>Publicatieblad van de Europese Unie</i> van een aanvraag tot wijziging van een productdossier voor een naam in de wijnsector als bedoeld in artikel 105 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad (Vigneti delle Dolomiti/Weinberg Dolomiten (BGA))	2
2019/C 197/03	Mededeling van de Commissie betreffende de thans bij terugvordering van staatssteun toe te passen rentepercentages en de referentie- en disconteringspercentages, zoals die vanaf 1 juli 2019 gelden (<i>Bekendgemaakt overeenkomstig artikel 10 van Verordening (EG) nr. 794/2004 van de Commissie van 21 april 2004 (PB L 140 van 30.4.2004, blz. 1)</i>)	20

INFORMATIE AFKOMSTIG VAN DE LIDSTATEN

2019/C 197/04	Kennisgeving van een aanbesteding voor het verlenen van vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen in de Dinarische regio	21
2019/C 197/05	Bekendmaking overeenkomstig artikel 5, lid 2 — Oprichting van een Europese groepering voor territoriale samenwerking (EGTS) (<i>Verordening (EG) nr. 1082/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 (PB L 210 van 31.7.2006, blz. 19)</i>)	23

INFORMATIE OVER DE EUROPESE ECONOMISCHE RUIMTE

Toezichthoudende Autoriteit van de EVA

2019/C 197/06	Uitnodiging om opmerkingen te maken overeenkomstig artikel 1, lid 2, van deel I van Protocol 3 bij de Overeenkomst tussen de EVA-staten betreffende de oprichting van een Toezichthoudende Autoriteit en een Hof van Justitie over staatssteunvraagstukken	25
---------------	--	----

V *Bekendmakingen*

GERECHTELIJKE PROCEDURES

EVA-Hof

2019/C 197/07	Verzoek van 24 januari 2019 van het Verwaltungsgerichtshof van het Vorstendom Liechtenstein aan het EVA-hof om een advies in de zaak van D en E (Zaak E-2/19)	35
2019/C 197/08	Beroep, op 26 februari 2019 ingesteld door Nettbuss AS tegen Konkurrenten.no AS (Zaak E-1/17 COSTS)	36

IV

(Informatie)

INFORMATIE AFKOMSTIG VAN DE INSTELLINGEN, ORGANEN EN
INSTANTIES VAN DE EUROPESE UNIE

EUROPESE COMMISSIE

Wisselkoersen van de euro ⁽¹⁾

12 juni 2019

(2019/C 197/01)

1 euro =

Munteenheid			Koers		
Munteenheid			Koers		
USD	US-dollar	1,1323	CAD	Canadese dollar	1,5059
JPY	Japanse yen	122,72	HKD	Hongkongse dollar	8,8570
DKK	Deense kroon	7,4678	NZD	Nieuw-Zeelandse dollar	1,7206
GBP	Pond sterling	0,88805	SGD	Singaporese dollar	1,5445
SEK	Zweedse kroon	10,6800	KRW	Zuid-Koreaanse won	1 337,81
CHF	Zwitserse frank	1,1252	ZAR	Zuid-Afrikaanse rand	16,7129
ISK	IJslandse kroon	141,50	CNY	Chinese yuan renminbi	7,8346
NOK	Noorse kroon	9,7820	HRK	Kroatische kuna	7,4130
BGN	Bulgaarse lev	1,9558	IDR	Indonesische roepia	16 125,56
CZK	Tsjechische koruna	25,614	MYR	Maleisische ringgit	4,7075
HUF	Hongaarse forint	321,43	PHP	Filipijnse peso	58,815
PLN	Poolse zloty	4,2608	RUB	Russische roebel	73,3013
RON	Roemeense leu	4,7250	THB	Thaise baht	35,379
TRY	Turkse lira	6,5550	BRL	Braziliaanse real	4,3661
AUD	Australische dollar	1,6292	MXN	Mexicaanse peso	21,6615
			INR	Indiase roepie	78,4910

⁽¹⁾ Bron: door de Europese Centrale Bank gepubliceerde referentiekosten.

UITVOERINGSBESLUIT VAN DE COMMISSIE

van 4 juni 2019

inzake de bekendmaking in het *Publicatieblad van de Europese Unie* van een aanvraag tot wijziging van een productdossier voor een naam in de wijnsector als bedoeld in artikel 105 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad

(Vigneti delle Dolomiti/Weinberg Dolomiten (BGA))

(2019/C 197/02)

DE EUROPESE COMMISSIE,

Gezien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie,

Gezien Verordening (EU) nr. 1308/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten en tot intrekking van de Verordeningen (EEG) nr. 922/72, (EEG) nr. 234/79, (EG) nr. 1037/2001 en (EG) nr. 1234/2007 van de Raad⁽¹⁾, en met name artikel 97, lid 3,

Overwegende hetgeen volgt:

- (1) Italië heeft een aanvraag tot wijziging van het productdossier voor de naam „Vigneti delle Dolomiti”/„Weinberg Dolomiten” ingediend overeenkomstig artikel 105 van Verordening (EU) nr. 1308/2013.
- (2) De Commissie heeft de aanvraag onderzocht en is tot de conclusie gekomen dat aan de voorwaarden van de artikelen 93 tot en met 96, artikel 97, lid 1, en de artikelen 100, 101 en 102 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 is voldaan.
- (3) Met het oog op de eventuele indiening van bezwaarschriften overeenkomstig artikel 98 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 moet de aanvraag tot wijziging van het productdossier voor de naam „Vigneti delle Dolomiti”/„Weinberg Dolomiten” worden bekendgemaakt in het *Publicatieblad van de Europese Unie*,

BESLUIT:

Enig artikel

De aanvraag tot wijziging van het productdossier voor de naam „Vigneti delle Dolomiti”/„Weinberg Dolomiten” (BGA) overeenkomstig artikel 105 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 is opgenomen in de bijlage bij dit besluit.

Overeenkomstig artikel 98 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 geeft de bekendmaking van dit besluit in het *Publicatieblad van de Europese Unie* het recht om uiterlijk twee maanden na de datum van de bekendmaking bezwaar aan te tekenen tegen de in de eerste alinea van dit artikel bedoelde wijziging van het productdossier.

Gedaan te Brussel, 4 juni 2019.

Voor de Commissie

Phil HOGAN

Lid van de Commissie

⁽¹⁾ PB L 347 van 20.12.2013, blz. 671.

BIJLAGE

AANVRAAG TOT WIJZIGING VAN HET PRODUCTDOSSIER
„VIGNETI DELLE DOLOMITI”/„WEINBERG DOLOMITEN”
PGI-IT-A0755-AM02

Datum van aanvraag: 14.4.2015

1. **Regels die op de wijziging van toepassing zijn**

Artikel 105 van Verordening (EU) nr. 1308/2013 — Niet-minimale wijziging

2. **Beschrijving van en redenen voor wijziging**

2.1. *Toevoeging van nieuwe categorieën mousserende wijn*

De wijziging betreft de toevoeging van de volgende categorieën mousserende wijn:

- „mousserende wijn” — wit en rosé;
- „mousserende kwaliteitswijn” — wit en rosé;
- „aromatische mousserende kwaliteitswijn” — wit.

Redenen: Al meer dan een eeuw worden in de provincie Trente veel vooraanstaande mousserende wijnen geproduceerd door middel van nagisting op fles. Meer recentelijk — in de jaren 50 en 60 — begon men een aantal mousserende wijnen van een of meer druivenrassen te produceren aan de hand van de methode van nagisting in grote vaten (Charmat-methode). Alleen al in de provincie Trente is deze productie momenteel goed voor ongeveer 3,5 miljoen flessen. Een aanzienlijk deel daarvan komt in aanmerking voor de BGA in kwestie omdat het daarvoor de vereiste kenmerken heeft.

Met dit wijzigingsverzoek wordt voorgesteld dat de bovengenoemde wijn categorieën een grotere bescherming en een nauwer verband met het gebied van oorsprong krijgen door ze in het productdossier van de BGA „Vigneti delle Dolomiti” op te nemen en zo aan dezelfde regels te onderwerpen als die welke reeds lang gelden voor niet-mousserende wijnen en parelwijnen.

Een klein aantal ondernemingen staat in voor het grootste deel van de productie van mousserende wijnen aan de hand van de Charmat-methode. Ondernemingen met een lage output doen echter steeds vaker een beroep op vestigingen van derde partijen die de verwerking voor hen uitvoeren, omdat de investeringskosten voor de aanschaf van de voor deze soort productie vereiste systemen en technologie voor deze ondernemingen hoog zijn. Daarom willen meer en meer ondernemingen hun eigen wijnen verder verbeteren door ze te verwerken tot mousserende wijn door middel van nagisting in autoclaven.

Daarom ook werd voorgesteld dat de verwerking tot mousserende wijn overal in de regio's Veneto en Lombardije mag worden uitgevoerd door ondernemingen die kunnen aantonen dat er in de laatste vijf oogstjaren een traditie van de bereiding van wijnen met de BGA „Vigneti delle Dolomiti” en/of van de verwerking ervan tot parelwijn bestond.

Niet alleen biedt de kwalificatie van deze producten als BGA „Vigneti delle Dolomiti” de consument duidelijkheid over de geografische oorsprong ervan, maar kan die ook rechtvaardigen dat de waarde van het product toeneemt in termen van de positie ervan op de prijschaal, met een aanpassing van de prijs per fles en als gevolg daarvan ook van de waarde van de gebruikte druiven.

Voorts zou de indeling onder de BGA „Vigneti delle Dolomiti” de lokale productie kunnen onderscheiden van de vele andere mousserende wijnen van een of meer druivenrassen, zodat geen rekening moet worden gehouden met het prijsbeleid veroorzaakt door de grootschalige aanwezigheid van zulke producten op de markt.

Deze wijziging betreft de artikelen 2, 6 en 8 van het productdossier en de volgende rubrieken van het enig document: punt 2.3 „Categorie van wijnbouwproducten”, punt 2.4 „Beschrijving van de wijnen”, punt 2.5.1 „Specifieke oenologische procedés” en punt 2.8 „Verband met het geografische gebied”.

2.2. *Toevoeging van nieuwe rassen aan de assemblage van druivenrassen*

De wijziging betreft de toevoeging aan de assemblage van druivenrassen van de volgende rassen die recentelijk zijn geïntroduceerd in de betrokken provincies binnen het productiegebied van de BGA „Vigneti delle Dolomiti”:

- BRONNER (B)/(Bolzano en Trente);
- CARMENÈRE (N)/(Bolzano);

- DIOLINOIR (N)/(Bolzano);
- HELIOS (B)/(Trento);
- JOHANNITER (B)/(Trento);
- SOLARIS (B)/(Bolzano en Trento);
- TURCA (N)/(Trento).

Deze nieuwe druivenrassen worden daarom toegevoegd aan de rassen die reeds in de betrokken provincies zijn toegestaan.

De voorgestelde wijziging is vooral belangrijk omdat deze interspecifieke hybriden van *Vitis vinifera* en andere soorten van het geslacht *Vitis* van nature bestand zijn tegen de voornaamste ziekteverwekkers bij wijnstokken (valse meeldauw en echte meeldauw) en dus geen chemische behandeling vereisen; deze specifieke eigenschap houdt in dat de druiven voornamelijk worden geteeld in de buurt van „gevoelige” gebieden, zoals scholen, bebouwde kommen, sportvoorzieningen, fietsroutes enz.

Rekening houdend met deze milieu-eigenschappen, de uitbreiding van het met de betrokken rassen beplante gebied en de gunstige resultaten die de vinificatie van deze innovatieve rassen oplevert, wordt daarom met deze wijziging beoogd deze producten de nodige herkenbaarheid en bescherming te bieden.

De mogelijkheid om BGA-wijnen op de markt te brengen met de namen van dergelijke rassen op het etiket, zou de waarde van de wijnen verhogen.

De mogelijkheid om deze rassen, samen met de geografische aanduiding „Vigneti delle Dolomiti” op het etiket te vermelden, zou de waarde van individuele producten vergroten. Hierbij moet worden aangetekend dat deze rassen weinig bekendheid of waardering genieten bij consumenten omdat het voorheen niet mogelijk was ze op de etiketten van de betrokken wijnen te vermelden.

Deze wijziging betreft artikel 2 van het productdossier en rubriek 2 van het enig document, punt 2.7 „Voornaamste wijndruivenrassen”.

2.3. Productie van wijnen met de naam van de druivenrassen „bianchetta trevigiana” of „pavana” op het etiket.

Aan de categorieën „wijn” en „parelwijn” worden de wijnsoorten met op het etiket de naam van de volgende druivenrassen toegevoegd:

- BIANCHETTA TREVIGIANA (B);
- PAVANA (N).

Redenen: De voorgestelde wijziging staat toe dat uit de rassen „bianchetta trevigiana” en „pavana” verkregen wijnen worden geproduceerd en dat die rassen op het etiket worden genoemd overeenkomstig de relevante voorschriften van de Europese Unie.

De betrokken druivenrassen waren immers reeds opgenomen in de in het productdossier van de BGA „Vigneti delle Dolomiti” vermelde assemblages van druivenrassen voor de productie van respectievelijk de witte en de rode/rosé-soorten. Het doel van deze wijziging is derhalve het mogelijk te maken de namen van die twee druivenrassen in het belang van de producenten op de etiketten van de betrokken wijnen te plaatsen.

In deze rubriek van het enig document zijn de twee bovengenoemde druivenrassen niet opgenomen in de lijst van druivenrassen die niet op de etikettering mogen worden vermeld.

Deze wijziging betreft artikel 2 van het productdossier en rubriek 2 van het enig document, punt 2.9 „Andere voorwaarden”.

2.4. Uitzonderingen waardoor de wijn in naburige regio's mag worden verwerkt tot parelwijn en mousserende wijn

Het productdossier staat reeds toe dat de normale wijnbereidingsprocedures voor niet-mousserende wijnen in naburige regio's (in heel Veneto en Lombardije) worden verricht mits de betrokken ondernemingen kunnen aantonen dat er in de laatste vijf oogstjaren een ononderbroken traditie van de bereiding van wijnen met de BGA „Vigneti delle Dolomiti” bestond.

Het doel van deze wijziging is toe te staan dat de wijn verwerkt wordt tot parelwijn en mousserende wijn in hetzelfde gebied als waar niet-mousserende wijnen mogen worden verwerkt.

Redenen: de mogelijkheid om wijn te verwerken tot parelwijn en mousserende wijn in de naburige regio's is gerechtvaardigd door en in overeenstemming met het feit dat normale wijnbereidingsprocedures in deze regio's mogen worden verricht (zoals reeds in het productdossier is bepaald). Opgemerkt moet worden dat dergelijke procedures niet worden beschouwd als een fase ná de wijnbereiding, maar veeleer als een integraal onderdeel van de bereiding, en als zodanig alleen mogen worden uitgevoerd binnen het voor de wijnproductie afgebakende gebied.

Ook doen ondernemingen met een lage output aan parelwijnen en mousserende wijnen steeds vaker een beroep op vestigingen van derde partijen die de verwerking voor hen uitvoeren, omdat de investeringskosten voor de aanschaf van de voor deze soort verwerking vereiste systemen en technologie voor deze ondernemingen hoog zijn. Het is gebruikelijk dat lokale marktdeelnemers bedrijven in de naburige regio's Veneto en Lombardije verzoeken de verwerking uit te voeren, vooral in het geval van een lage output.

Deze wijziging betreft artikel 5 van het productdossier en rubriek 2 van het enig document, punt 2.9 „Andere voorwaarden”.

2.5. Oenologisch procedé voor het assembleren van wijnen en druivenmost

De formulering van de alinea over het oenologisch procedé voor het assembleren van wijnen en druivenmost, waaronder met niet uit het gebied afkomstige producten (maximaal 15 %) is aangepast om te voorkomen dat zelfs maar gedeeltelijk gebruik wordt gemaakt van wijnen die worden verkregen uit andere druivenrassen dan die welke in de provincies Trente, Bolzano en Belluno mogen worden geteeld.

Redenen: Met de wijziging wordt beoogd de marktdeelnemers preciezere informatie te geven over de mogelijkheden voor het gebruik van het traditionele assemblageprocedé — hoewel nu meer restricties gelden dan in het vorige productdossier. In het bijzonder is het doel te voorkomen dat de praktijk van het assembleren met druivenrassen die niet in het gebied mogen worden geteeld een negatieve invloed heeft op de karakterisering en de typische kenmerken van de betrokken wijnen.

Deze wijziging betreft artikel 5 van het productdossier en rubriek 2 van het enig document, punt 2.5.1 „Specifieke oenologische procedés”.

ENIG DOCUMENT

1. Naam waarvoor de registratie wordt aangevraagd

Vigneti delle Dolomiti

Weinberg Dolomiten

2. Type geografische aanduiding

BGA — beschermde geografische aanduiding

3. Wijncategorieën

1. Wijn
4. Mousserende wijn
5. Mousserende kwaliteitswijn
6. Aromatische mousserende kwaliteitswijn
8. Parelwijn
15. Wijn van ingedroogde druiven
16. Wijn van overrijpe druiven

4. Beschrijving van de wijn(en)

Vigneti delle Dolomiti Bianco in de categorieën „wijn” en „parelwijn”, met of zonder vermelding van een of twee druivenrassen

Deze verschillende soorten witte wijnen variëren qua kleur van strogeel tot goudgeel, soms met lichtgroene of koperen schakeringen zoals in het geval van pinot grigio.

De aroma's van de wijnen worden gekenmerkt door hun subtiliteit, met fruitige toetsen die in het algemeen het voornaamste voor de wijn gebruikte druivenras tot uiting brengen, maar ook het typische karakter van producten uit bergstreken.

De harmonische, goed gestructureerde volle smaak van de wijnen varieert van droog tot zoet en vertoont evenwicht wat betreft alcoholgehalte en zuurgraad.

In het geval van witte parelwyn bevordert de aanwezigheid van koolzuurgas de frisheid en levendigheid.

Wanneer witte wijnen die met de naam van een of twee druivenrassen zijn aangeduid, in de handel worden gebracht, vertonen ze naast de bovengenoemde kenmerken ook de organoleptische kenmerken van het (de) druivenras(sen) waaruit de wijn verkregen is.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 10 %

Minimaal suikervrij extract: 14,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Rosato in de categorieën „wijn” en „parelwyn”, met of zonder vermelding van een of twee druivenrassen

Deze roséwijnen zijn een reeks „drinkklare” producten die hoofdzakelijk uit de druivenrassen schiava, merlot en teroldego worden verkregen.

De wijnen hebben een roze kleur van variërende intensiteit, afhankelijk van het wijnbereidingsprocedé en hoe lang het sap in contact is met de schillen.

Ze hebben een verfijnd en delicaat aroma met aangename fruitige accenten.

Hun smaak is fris en harmonisch met een evenwichtige zuurgraad, en kan variëren van droog tot zoet.

In het geval van parelwyn bevordert de aanwezigheid van koolzuurgas de frisheid en levendigheid.

Wanneer roséwijnen die met de naam van een of twee druivenrassen zijn aangeduid, in de handel worden gebracht, vertonen ze naast de bovengenoemde kenmerken ook de organoleptische kenmerken van het (de) druivenras(sen) waaruit de wijn verkregen is.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 10 %

Minimaal suikervrij extract: 15,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Rosso in de categorieën „wijn” en „parelwijn”, met of zonder vermelding van een of twee druivenrassen

Deze wijnen hebben een robijnrode kleur van variërende intensiteit en vertonen soms oranje schakeringen als ze gerijpt zijn. Hun aroma is vineus en soms etherisch of fruitig. Afhankelijk van het druivenras waaruit ze worden verkregen, kunnen de wijnen fruitige aroma's van variërende intensiteit hebben, die in gerijpte wijn goed ontwikkeld zijn.

De harmonische, vlezige, en soms enigszins bittere en sobere smaak kan variëren van droog tot zoet.

De rode „novello” geeft uiting aan de aroma's en smaken die het resultaat zijn van de specifieke voor de wijnbereiding gebruikte techniek van maceratie onder koolzuur. Deze techniek versterkt het vineuze profiel van de wijn en de typische toetsen van het druivenras.

In het geval van parelwijn bevordert de aanwezigheid van koolzuurgas de levendigheid.

Wanneer rode wijnen die met de naam van een of twee druivenrassen zijn aangeduid, in de handel worden gebracht, vertonen ze naast de bovengenoemde kenmerken ook de organoleptische kenmerken van het (de) druivenras(sen) waaruit de wijn verkregen is.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte:

— 11 % voor de soort „vino novello”;

— 10 % voor andere soorten.

Minimaal suikervrij extract: 18,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumepercent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumepercent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Bianco in de categorieën 15 en 16, ook met de traditionele aanduiding „passito” of „vino passito”, zonder aanduiding van het druivenras

Deze wijnen hebben veel karakter. Hun kleur varieert van goudgeel tot amberkleurig.

Hun aroma is delicaat, verfijnd en karakteristiek, met toetsen van rozijnen, en soms kruidig.

De volle en harmonische smaak doet denken aan rozijnenwijn, is soms alcoholisch en kan variëren van droog tot zoet.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 16 %

Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumepercent): 9,0 % (wijn van ingedroogde druiven) en 12,0 % (wijn van overrijpe druiven)

Minimaal suikervrij extract: 14,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Rosato in de categorieën 15 en 16, ook met de traditionele aanduiding „passito” of „vino passito”, zonder aanduiding van het druivenras

Deze wijnen hebben veel karakter. Ze hebben een roze kleur van variërende intensiteit, soms met oranje tinten.

Hun aroma is delicaat, verfijnd en karakteristiek, met toetsen van rozijnen, en soms kruidig.

De volle en harmonische smaak doet denken aan rozijnenwijn, is soms alcoholisch en kan variëren van droog tot zoet.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 16 %

Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent): 9,0 % (wijn van ingedroogde druiven) en 12,0 % (wijn van overrijpe druiven)

Minimaal suikervrij extract: 15,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Rosso in de categorieën 15 en 16, ook met de traditionele aanduiding „passito” of „vino passito”, zonder aanduiding van het druivenras

Deze wijnen hebben veel karakter. Ze hebben een granaatrode kleur, soms met oranje tinten.

Hun aroma is delicaat, verfijnd en karakteristiek, met toetsen van rozijnen, en soms kruidig.

De volle en harmonische smaak doet denken aan rozijnenwijn, is soms alcoholisch en kan variëren van droog tot zoet.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 16 %

Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent): 9,0 % (wijn van ingedroogde druiven) en 12,0 % (wijn van overrijpe druiven)

Minimaal suikervrij extract: 18,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	3,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Bianco in de categorieën 4 „mousserende wijn”, 5 „mousserende kwaliteitswijn” en 6 „aromatische mousserende kwaliteitswijn”, met of zonder vermelding van een of twee druivenrassen

De mousserende wijn wordt gekenmerkt door levendige en aanhoudende bubbels en een kleur die varieert van strogeel tot goudgeel met lichtgroene schakeringen. Hij onderscheidt zich door zijn bijzondere subtiliteit en elegantie. De wijn heeft een karakteristiek, verfijnd en delicaat aroma met een vleugje gist; de aromatische mousserende kwaliteitswijn bezit de typische aroma's van het druivenras moscato giallo. De smaak is verfijnd, levendig en kenmerkend voor het druivenras; wat het suikergehalte betreft, kan de smaak variëren van droog tot zoet, i.e. met aanduidingen van „brut nature” tot „doux”. Wanneer witte mousserende wijnen en witte mousserende kwaliteitswijnen die met de naam van een of twee druivenrassen zijn aangeduid, in de handel worden gebracht, vertonen ze naast de bovengenoemde kenmerken ook de organoleptische kenmerken van het (de) druivenras(sen) waaruit de wijn verkregen is. Aromatische mousserende kwaliteitswijn met of zonder vermelding van het druivenras moet de organoleptische kenmerken van het druivenras moscato giallo hebben en volledig uit dat ras zijn verkregen. Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 11,0 %

Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent): 10,5 % (mousserende wijn en mousserende kwaliteitswijn) en 6,0 % (aromatische mousserende kwaliteitswijn)

Minimale totale zuurgraad: 4,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur (mousserende wijn en mousserende kwaliteitswijn)
5,0 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur (aromatische mousserende kwaliteitswijn)

Minimaal suikervrij extract: 14,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumeprocent)	
Minimale totale zuurgraad	4,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

Vigneti delle Dolomiti Rosato in de categorieën 4 „mousserende wijn” en 5 „mousserende kwaliteitswijn”, met of zonder vermelding van een of twee druivenrassen

De mousserende wijn wordt gekenmerkt door levendige en aanhoudende bubbels en een roze kleur van variërende intensiteit. Hij onderscheidt zich door zijn bijzondere subtiliteit en elegantie.

De wijn heeft een karakteristiek, verfijnd en delicaat aroma met een vleugje gist.

De smaak is verfijnd, levendig en kenmerkend voor het druivenras; wat het suikergehalte betreft, kan de smaak variëren van droog tot zoet, i.e. met aanduidingen van „brut nature” tot „doux”.

Wanneer rosé mousserende wijnen en rosé mousserende kwaliteitswijnen die met de naam van een of twee druivenrassen zijn aangeduid, in de handel worden gebracht, vertonen ze naast de bovengenoemde kenmerken ook de organoleptische kenmerken van het (de) druivenras(sen) waaruit de wijn verkregen is.

Minimaal totaal alcoholvolumegehalte: 11 %

Minimaal suikervrij extract: 14,0 g/l

Algemene analytische kenmerken	
Maximaal totaal alcoholgehalte (in volumepercent)	
Minimaal effectief alcoholgehalte (in volumepercent)	10,5
Minimale totale zuurgraad	4,5 g/l, uitgedrukt in wijnsteenzuur
Maximaal gehalte aan vluchtige zuren (in milli-equivalent per liter)	
Maximaal totaalgehalte aan zwaveldioxide (in milligram per liter)	

Analytische parameters die niet zijn opgenomen in de onderstaande tabel, voldoen aan de grenswaarden die zijn vastgelegd in nationale en EU-wetgeving.

5. **Wijnbereidingsprocedés**

a. *Essentiële oenologische procedés*

Oenologisch procedé voor het assembleren van wijnen en druivenmost

Relevante beperkingen inzake oenologische procedés

Het productdossier staat toe wijnen en druivenmost overeenkomstig de relevante wetgeving van de Europese Unie te assembleren met maximaal 15 % andere wijnen en most, met inbegrip van wijnen en most afkomstig uit andere Italiaanse wijnbouwgebieden, mits die zijn verkregen uit niet-aromatische druivenrassen die geclassificeerd zijn als „geschikt voor de teelt” of „onder observatie” in de provincies Belluno, Bolzano en Trento.

Oenologisch procedé voor de verwerking tot mousserende wijn door middel van nagisting in autoclaven

Relevante beperkingen inzake oenologische procedés

De verwerking tot mousserende wijn is alleen toegestaan door middel van nagisting in grote vaten (autoclaven).

b. *Maximale opbrengsten*

De soorten Vigneti delle Dolomiti Bianco, Rosato en Rosso, zonder vermelding van het druivenras

23 000 kg druiven per hectare

Vigneti delle Dolomiti verkregen uit het druivenras moscato rosa

12 000 kg druiven per hectare

De soorten Vigneti delle Dolomiti met vermelding van andere toegestane druivenrassen

19 500 kg druiven per hectare

6. Afgebakend geografisch gebied

Het productiegebied van de voor de productie van de „Vigneti delle Dolomiti” gebruikte druiven beslaat het volledige grondgebied van de autonome provincies Trente en Bolzano en van de provincie Belluno in de regio Veneto, die alle deel uitmaken van de EU-wijnbouwzone C I b.

7. Voornaamste wijndruivenras(sen)

cabernet franc n. — cabernet

cabernet sauvignon n. — cabernet

carmenère n. — cabernet

carmenère n. — cabernet italiano

carmenère n. — cabernet nostrano

casetta n.

chardonnay b.

franconia n.

goldtraminer b.

gosen n.

groppello di revò n. — groppello

kerner b.

lagarino b.

lambrusco a foglia frastagliata n. — enantio n.

lambrusco a foglia frastagliata n. — lambrusco

manzoni bianco b. — incrocio manzoni 6.0.13 b.

maor b.

merlot n.

moscato giallo b. — goldmuskateller

moscato giallo b. — moscato

moscato giallo b. — moscatellone

moscato rosa rs. — moscato delle rose

moscato rosa rs. — rosen muskateller

müller thurgau b. — riesling x sylvaner

nosiola b.

paolina b.

pavana n.

petit verdot n

pinot bianco b. — pinot

pinot bianco b. — pinot blanc

pinot bianco b. — weissburgunder

pinot bianco b. — weiss burgunder

pinot bianco b. — weissburgunder

pinot grigio — grauburgunder

pinot grigio — grauer burgunder

pinot grigio — pinot

pinot grigio — pinot gris

pinot grigio — ruländer

pinot nero n. — blauer spätburgunder

pinot nero n. — pinot

pinot nero n. — pinot noir

pinot nero n. — spätburgunder

pinot nero n. — blauburgunder

rebo n.

rossara n.

saint laurent n.

sauvignon b. — sauvignon blanc

schiaiva gentile n. — kleinvernatsch

schiaiva gentile n. — mitternernatsch

schiaiva gentile n. — schiaiva

schiaiva gentile n. — vernatsch

schiaiva n.

schiaiva grigia n. — grauvernatsch

schiaiva grigia n. — schiaiva

schiaiva grigia n. — vernatsch

schiaiva grossa n. — edelvernatsch gr

schiaiva grossa n. — grossvernatsch

schiaiva grossa n. — schiaiva

schiaiva grossa n. — vernatsch

sennen n.

sylvaner verde b. — grüner sylvaner

sylvaner verde b. — silvaner

sylvaner verde b. — sylvaner

syrah n. — shiraz

teroldego n.

verdealbara b.

brunner b.

helios b.

johanniter b.

solaris b.

turca n.

turca n. — serbina n.

lagrein n.

marzemino n. — berzamino

marzemino n. — berzemino

meunier n.

negrara n.

riesling italico b. — riesling

riesling italico b. — welschriesling

riesling renano b. — rheinriesling

riesling renano b. — riesling

traminer aromatico rs. — gewürztraminer

trebbiano toscano b. — procanico

trebbiano toscano b. — trebbiano

trebbiano toscano b. — ugni blanc

veltliner b. — grüner veltliner

moscato giallo b. — moscatello

moscato giallo b. — muscat

moscato giallo b. — muskateller

malvasia nera lunga n. — malvasia

malvasia n. — malvasier

malvasia n. — roter malvasier

petit manseng b.

portoghese n. — blauer portugieser

portoghese n. — portugieser

tannat n.

tempranillo n.

viogner b.

zweigelt n.

diolinoir n.

barbera n.

bianchetta trevigiana b. — bianchetta

malvasia istriana b. — malvasia

marzemina grossa n. — marzemina bastarda

marzemina bianca b. — marzemina

moscato bianco b. — gelber muskateller

moscato bianco b. — moscatello

moscato bianco b. — moscatello

moscato bianco b. — moscatellone

moscato bianco b. — moscato

moscato bianco b. — muscat

moscato bianco b. — muskateller

glera b. — serprino

glera lunga b. — glera

glera lunga b. — serprino

tocai friulano b. — tai

trevisana nera n.

8. **Beschrijving van het (de) verband(en)**

Vigneti delle Dolomiti, alle categorieën (1, 4, 5, 6, 8, 15 en 16)

Natuurlijke factoren die van belang zijn voor het verband:

Het gebied omvat Trente, Zuid-Tirol en de provincie Belluno in de regio Veneto, en is gesitueerd in de Dolomieten, een bijzondere bergketen die tot het Unesco-werelderfgoed behoort. Het is een voornamelijk heuvelachtig of bergachtig gebied met een gevarieerde geologie omdat het bergen met een verschillende geologische oorsprong omvat, waarvan de Dolomieten de grootste oppervlakte bestrijken

Er heerst een overgangsklimaat tussen een semicontinentaal en een alpien klimaat; de wintermaanden zijn de koudste, terwijl juli en augustus de warmste maanden zijn. Er valt gemiddeld 1 000 mm neerslag per jaar en de verdeling ervan over de seizoenen is typerend voor het mediterrane gebied; de meeste regen valt in de lente en de herfst. Afdoende neerslag en een uitstekende watercapaciteit dankzij de aanwezigheid van de bergen en smeltende sneeuw zorgen ervoor dat de bodems voldoende water bevatten. De specifieke geografische omstandigheden in de Dolomieten vormen samen met het overgangsklimaat tussen het mediterrane en het alpiene klimaat een uniek milieu in het productiegebied van de IGT (*indicazione geografica tipica*) „Vigneti delle Dolomiti” en kentekenen de wijnen die er geproduceerd worden.

De bodems bestaan hoofdzakelijk uit kalksteenpuin met een hoog steengehalte, wat zorgt voor een goede afwatering en verluchting. Deze bodems worden over het algemeen aangetroffen op kalksteenpuin in middelhoog tot hooggelegen gebieden van sedimentwaaiers. Op de lagergelegen delen van de hellingen hebben de bodems een lager steengehalte. Sommige laaggelegen gebieden vertonen formaties van opgehoopt colluvium en bodems bovenop morenen of door rivieren afgezet grind. Er bevinden zich ook bodems met een andere geologische oorsprong, zoals in Valle di Cembra (porfierisch), Val d'Isarco (metamorf-kristallijn) en het centrale Vallagarina (basalt).

Historische en menselijke factoren die van belang zijn voor het verband:

De wijnbouw heeft altijd deel uitgemaakt van het culturele erfgoed van het gebied, zoals blijkt uit talrijke archeologische vondsten en historische gegevens die dateren uit de periode van de bronstijd tot nu. Ook behoorde het gebied eeuwenlang het Oostenrijks-Hongaarse Rijk toe en sommige van de administratieve en culturele kenmerken van het rijk zijn tot op heden duidelijk bewaard gebleven. Gedurende de duizenden jaren waarin reeds sprake is van wijnbouw, is een onlosmakelijke band tussen mens en druif ontstaan, die niet alleen wordt weerspiegeld in de plaatselijke cultuur en de traditionele landbouw- en wijnbouwmethoden maar ook in bredere, indirectere zin, in de kunst en de gastronomie. De oprichting van het landbouwinstituut van San Michele all'Adige in 1874 heeft een belangrijke en onuitwisbare impact gehad op de wijnbouw en -productie en de plaatselijke wijncultuur in het algemeen. Het instituut functioneerde als buitengewone bron van kennis en opleiding in de sector. De moderne wijnbouw heeft immers veel te danken aan de opleidingen over en de verspreiding van nieuwe oenologische procedés die door dit instituut en de wijnschool in Conegliano werden aangeboden. Veel is ook te danken aan de plaatselijke wijnbouwers, die technieken en methoden voor wijngaardbeheer introduceerden waarbij ecologische en economische duurzaamheid en innovatieve wijntechnologieën hand in hand gaan.

Vigneti delle Dolomiti, categorie 1 „Wijn”

Informatie over de bijzondere kwaliteit van de producten die is toe te schrijven aan de geografische oorsprong en de door de natuur en de mens bepaalde eigenschappen van het geografische gebied

De verschillende soorten witte wijnen variëren qua kleur van strogeel tot goudgeel, soms met lichtgroene of koperen schakeringen zoals in het geval van pinot grigio. De verfijnde aroma's van de wijnen worden gekenmerkt door hun subtiliteit, met fruitige toetsen die in het algemeen het voornaamste voor de wijn gebruikte druivenras tot uiting brengen, in het bijzonder in het geval van de aromatische of semi-aromatische variëteiten zoals muller thurgau en sauvignon. De smaak van de wijnen varieert van droog tot zoet en is harmonisch, goed gestructureerd fris en vol.

De rosés, en in het bijzonder de wijnen die uit schiava, merlot en teroldego worden verkregen, hebben een roze kleur van variërende intensiteit, afhankelijk van het wijnbereidingsprocedé. Hun smaak is fris en harmonisch met een evenwichtige zuurgraad, en kan variëren van droog tot zoet.

De rode wijnen hebben een robijnrode kleur van variërende intensiteit en vertonen soms oranje schakeringen als ze gerijpt zijn. Hun aroma is vineus en soms etherisch of fruitig. Afhankelijk van het druivenras waaruit ze worden verkregen, kunnen de wijnen fruitige aroma's van variërende intensiteit hebben, die in gerijpte wijn goed ontwikkeld zijn. De harmonische en volle smaak kan variëren van droog tot zoet.

De rode „novello” geeft uiting aan de aroma's en smaken die het resultaat zijn van de specifieke voor de wijnbereiding gebruikte techniek van maceratie onder koolzuur. Deze techniek versterkt het vineuze profiel van de wijn en de typische toetsen van het druivenras.

De grote diversiteit van de verbouwde druivenrassen maakt het mogelijk de verschillende bodemsoorten optimaal te benutten. De wijngaarden liggen over het algemeen in de zones met de meeste zonneschijn. In heuvelachtige gebieden worden voornamelijk witte druivenrassen geteeld, terwijl de rode rassen die in de diepere bodems van de vlakten worden verbouwd, vlezige, tannische en smaakvolle wijnen kunnen opleveren met sterk ontwikkelde toetsen van rijp fruit.

De temperatuurverschillen tussen dag en nacht die eigen zijn aan dit gebied, zorgen voor een aanzienlijke toename van de aromatische precursoren die de wijnen hun specifieke organoleptische kenmerken geven, in het bijzonder in de witte druiven. De diverse soorten locaties en de hoogteverschillen scheppen een grote verscheidenheid aan omstandigheden waardoor het mogelijk is voor elk van de wijnen te bepalen welke de meest geschikte locatie is.

De kenmerken en kwaliteiten van de wijnen met de IGT „Vigneti delle Dolomiti” zijn eveneens te danken aan menselijke factoren en in het bijzonder aan de vakbekwaamheid van de wijnproducenten. In de ondernemingen is de oppervlakte die met wijnstokken is beplant eerder bescheiden: gemiddeld zo'n 1,3 hectare. De topografie leidt er ook toe dat om 1 hectare wijngaard te exploiteren een hoog aantal arbeidsuren nodig is (meer dan 600 uur). Het grootste deel van die tijd wordt besteed aan activiteiten die erop gericht zijn de plantengroei en de rijping van de druiven te optimaliseren, de natuurlijke resistentie tegen ziekteverwekkers te bevorderen en het gebruik van fytosanitaire maatregelen te beperken. In dat opzicht moet worden opgemerkt dat haast de hele met wijnstokken beplante oppervlakte wordt geëxploiteerd volgens de beginselen van geïntegreerde, en in toenemende mate biologische, gewasbescherming. De druiven worden uitsluitend met de hand geplukt.

De wisselwerking tussen de natuurlijke factoren (klimaat, bodemomstandigheden en topografie), de door de plaatselijke marktdeelnemers vergaarde ervaring en de moderne teelt- en wijnbereidingstechnieken maakt het mogelijk kwaliteitswijnen te produceren waarvan de kenmerken en de faam verband houden met zowel het productiegebied als met de druivenrassen waaruit ze worden verkregen.

Vigneti delle Dolomiti, categorieën 4 „mousserende wijn”, 5 „mousserende kwaliteitswijn”, 6 „aromatische mousserende kwaliteitswijn”, 8 „parelwijn”

Informatie over de bijzondere kwaliteit van de producten die is toe te schrijven aan de geografische oorsprong en de door de natuur en de mens bepaalde eigenschappen van het geografische gebied

Mousserende wijn boogt er op een eeuwenoude traditie en wordt beschouwd als het pronkjuweel van de plaatselijke wijnbereiding. De bijzondere aandacht die wordt besteed aan de teelt en de oogst van de druiven en de verwerking ervan tot basiswijn en aan de nagisting schenkt de mousserende wijn een bijzondere subtiliteit en elegantie die hem doen opvallen.

De kwaliteit van de mousserende wijnen wordt gekenmerkt door de beschikbaarheid van grondstoffen die geteeld worden in bergachtige gebieden, waar de druiven en wijnen kwaliteitskenmerken bezitten die ideaal zijn voor de productie van dit soort wijn. Deze kenmerken houden specifiek in dat de druiven een goed evenwicht tussen suikergehalte en zuurgraad bewaren, ondersteund door de temperatuurverschillen tussen dag en nacht, die groter naarmate de wijngaarden hoger gelegen zijn.

Voorts hangt de karakterisering van het product af van de beperkte reeks wijnstokrassen die mogen worden gebruikt voor de bereiding van mousserende wijnen.

Wat de aromatische mousserende kwaliteitswijn betreft, is het causale verband ook het gevolg van de selectie van het druivenras, zijnde de inheemse moscato giallo die in het gebied wordt verbouwd, en waarvan de verfijnde aroma's worden versterkt door een rijpingsproces dat de juiste intensiteit heeft, ondersteund door het subalpiene klimaat.

De mousserende wijn wordt gekenmerkt door levendige en aanhoudende bubbels en een kleur die varieert van strogeel tot goudgeel met lichtgroene schakeringen. De wijn heeft een karakteristiek en verfijnd aroma met een vleugje gist. De smaak is verfijnd, levendig en kenmerkend voor het druivenras.

De mousserende roséwijn, die voornamelijk wordt verkregen uit het druivenras pinot nero, wordt gekenmerkt door levendige en aanhoudende bubbels en een roze kleur van variërende intensiteit. De wijn heeft een karakteristiek en verfijnd aroma met een vleugje gist. De smaak is verfijnd, levendig en karakteristiek.

Wat het suikergehalte betreft, kan de smaak van de mousserende wijn (zowel wit als rosé) variëren van droog tot zoet, i.e. met aanduidingen van „brut nature” tot „doux”.

Zowel witte, rosé als rode parelwijnen onderscheiden zich door hun frisheid en levendigheid, en die kenmerken houden verband met het gematigd vrijkomen van koolzuurgas.

Daarnaast heeft het specialisatieniveau dat sommige ondernemingen hebben bereikt op het gebied van de productie van parelwijnen het mogelijk gemaakt de wijnbereidingstechnieken en de technologische aspecten van de nagisting in grote vaten (autoclaven) te verfijnen en zo de kwaliteitsnorm voor parelwijnen helpen verhogen.

Dankzij de specialisatie van het productieproces is het mogelijk geworden de variëteiten te identificeren die het meest geschikt zijn voor verwerking tot parelwijn en de nagisting uit te voeren met behulp van hooggeavanceerde technologische middelen; deze factoren hebben bijgedragen aan de verbetering van de kwaliteit van het eindproduct.

De verscheidenheid aan klimatologische en bodemomstandigheden maakt het mogelijk het potentieel van de voor de verwerking tot mousserende wijn geschikte rassen optimaal te benutten. De wijngaarden liggen over het algemeen in de zones met de meeste zonneschijn. De temperatuurverschillen tussen dag en nacht die eigen zijn aan dit gebied, zorgen voor een aanzienlijke toename van de aromatische precursoren die de wijnen hun specifieke organoleptische kenmerken geven, in het bijzonder in de witte druiven. Door de diverse soorten locaties en de hoogteverschillen bestaat een grote verscheidenheid aan omstandigheden, waardoor het mogelijk is voor elk van de druivenstokrassen te bepalen welke de meest geschikte locatie is.

De kenmerken en kwaliteiten van de wijnen met de IGT „Vigneti delle Dolomiti” zijn eveneens te danken aan menselijke factoren en in het bijzonder aan de vakbekwaamheid van de wijnproducenten. In de ondernemingen is de oppervlakte die met wijnstokken is beplant eerder bescheiden: gemiddeld zo'n 1,3 hectare. De topografie leidt er ook toe dat om 1 hectare wijngaard te exploiteren een hoog aantal arbeidsuren nodig is (meer dan 600 uur). Het grootste deel van die tijd wordt besteed aan activiteiten die erop gericht zijn de plantengroei en de rijping van de druiven te optimaliseren, de natuurlijke resistentie tegen ziekteverwekkers te bevorderen en het gebruik van fytosanitaire maatregelen te beperken. In dat opzicht moet worden opgemerkt dat haast de hele met wijnstokken beplante oppervlakte wordt geëxploiteerd volgens de beginselen van geïntegreerde, en in toenemende mate biologische, gewasbescherming. De druiven worden uitsluitend met de hand geplukt.

De wisselwerking tussen de natuurlijke factoren (druivenras, klimaat en bodemomstandigheden), de door de plaatselijke marktdeelnemers vergaarde ervaring en de moderne teelt- en wijnbereidingstechnieken maakt het mogelijk kwaliteitswijnen te produceren waarvan de kenmerken en de faam verband houden met zowel het productiegebied als met de druivenrassen waaruit ze worden verkregen.

Vigneti delle Dolomiti, categorieën 15 „wijn van ingedroogde druiven” en 16 „wijn van overrijpe druiven”

Informatie over de bijzondere kwaliteit van de producten die is toe te schrijven aan de geografische oorsprong en de door de natuur en de mens bepaalde eigenschappen van het geografische gebied. De kleur varieert van goudgeel tot amberkleurig voor de witte wijnen, en tot roze en granaatrood, afhankelijk van het gebruikte druivenras. Het aroma is delicaat en karakteristiek, met toetsen van rozijnen, soms kruidig, en wekt reminiscenties aan honing en rijp fruit. De volle en harmonische smaak doet denken aan rozijnenwijn en kan variëren van droog tot zoet, hoewel soorten met een hoger suikergehalte veel voorkomen.

Hoewel „passito”-wijnen tot op zekere hoogte zowel met witte als met rode druivenrassen worden vervaardigd, zijn de meest gebruikte variëteiten de aromatische (moscato giallo, moscato rosa, traminer aromatico) en de semi-aromatische (goldtraminer, nosiola, riesling renano, sauvignon enz.).

De druiven worden gedroogd aan de stok (wijn van overrijpe druiven) of in droogruimten (wijn van ingedroogde druiven). Hoe lang de druiven moeten overrijpen of drogen is afhankelijk van de intensiteit van de kenmerken die de wijnmaker met dit procedé wenst te doen uitkomen.

De producent bepaalt welke druiven voor „passito”-wijnen worden gebruikt op basis van de specifieke fysische en kwaliteitskenmerken van de tros.

Trossen met veel ruimte tussen de individuele druiven zijn bij uitstek geschikt om gedroogd te worden en worden in de wijngaarden geselecteerd op het ogenblik van de oogst.

Het droogproces wordt in de hand gewerkt door de aanzienlijke temperatuurverschillen tussen dag en nacht, vooral aan het eind van de zomer en in de herfst, en door de noordenwind die vanuit de Alpen door het gebied waait.

Voorts is er boven het Gardameer elke dag de matigende invloed van de wind die de „Òra del Garda” wordt genoemd, een groot deel van het productiegebied over trekt en aanzienlijk bijdraagt aan het creëren van de optimale omstandigheden voor het drogen van de druiven: een bijna continue natuurlijke ventilatie met een vochtigheidsgraad die verhindert dat de druiven te snel drogen.

Bijna alle bottelarijen produceren „passito”-wijnen, hoewel over het algemeen in kleinere hoeveelheden. Vaak is passito voor een onderneming het paradepaardje onder de producten.

Het causaal verband tussen het geografische gebied en de kenmerken van het product is voornamelijk het gevolg van drie factoren:

- de beschikbaarheid van de variëteiten (zoals hierboven genoemd) waarvan de druiven bijzonder geschikt zijn voor het indrogingsprocedé dat nodig is om dit soort wijn te maken;
- de temperatuurverschillen en de periodieke lokale winden („Òra del Garda”), die het behoud van de druiven tijdens de droging bevorderen, zowel aan de stok als in droogruimten;
- een eeuwenoude traditie voor het produceren van „passito”-wijnen die nog steeds wordt toegepast aan de hand van technieken die door de eeuwen heen zijn overgeleverd.

De verscheidenheid aan klimatologische en bodemomstandigheden maakt het mogelijk het potentieel van de meest geschikte druivenrassen voor de droging optimaal te benutten. De wijngaarden liggen over het algemeen in de zones met de meeste zonneschijn. De temperatuurverschillen tussen dag en nacht die eigen zijn aan dit gebied, zorgen voor een aanzienlijke toename van de aromatische precursoren die de wijnen hun specifieke organoleptische kenmerken geven, in het bijzonder in de witte druiven. Door de diverse soorten locaties en de hoogteverschillen bestaat een grote verscheidenheid aan omstandigheden, waardoor het mogelijk is voor elk van de druivensoorten te bepalen welke de meest geschikte locatie is.

De kenmerken en kwaliteiten van de wijnen met de IGT „Vigneti delle Dolomiti” zijn eveneens te danken aan menselijke factoren en in het bijzonder aan de vakbekwaamheid van de wijnproducenten. In de ondernemingen is de oppervlakte die met wijnstokken is beplant eerder bescheiden: gemiddeld zo'n 1,3 hectare. De topografie leidt er ook toe dat om 1 hectare wijngaard te exploiteren een hoog aantal arbeidsuren nodig is (meer dan 600 uur). Het grootste deel van die tijd wordt besteed aan activiteiten die erop gericht zijn de plantengroei en de rijping van de druiven te optimaliseren, de natuurlijke resistentie tegen ziekteverwekkers te bevorderen en het gebruik van fytosanitaire maatregelen te beperken. In dat opzicht moet worden opgemerkt dat haast de hele met wijnstokken beplante oppervlakte wordt geëxploiteerd volgens de beginselen van geïntegreerde, en in toenemende mate biologische, gewasbescherming. De druiven worden uitsluitend met de hand geplukt.

De wisselwerking tussen de natuurlijke factoren (druivenras, klimaat en bodemomstandigheden), de door de plaatselijke marktdeelnemers vergaarde ervaring en de moderne teelt- en wijnbereidingstechnieken maakt het mogelijk kwaliteitswijnen te produceren waarvan de kenmerken en de faam verband houden met zowel het productiegebied als met de druivenrassen waaruit ze worden verkregen.

9. **Andere essentiële voorwaarden**

Afwijkingen betreffende het gebied waar de wijn wordt bereid en verwerkt tot parelwijn en mousserende wijn

Rechtskader: EU-wetgeving

Type aanvullende voorwaarde: Afwijking betreffende de productie in het afgebakende geografische gebied

Beschrijving van de voorwaarde:

In overeenstemming met de toepasselijke EU-wetgeving mag de bereiding en de verwerking van de wijn tot parelwijn en mousserende wijn ook in naburige regio's (in heel Veneto en Lombardije) worden verricht mits de betrokken ondernemingen kunnen aantonen dat er in de laatste vijf oogstjaren een ononderbroken traditie van de bereiding van wijnen met de BGA „Vigneti delle Dolomiti” bestond.

De mogelijkheid om wijn te verwerken tot parelwijn en mousserende wijn in de naburige regio's is gerechtvaardigd door en in overeenstemming met het feit dat normale wijnbereidingsprocedures in deze regio's mogen worden verricht. Dergelijke procedures worden niet beschouwd als een fase na de bereiding, maar veeleer als een integraal onderdeel van de wijnproductie, en mogen als zodanig alleen worden uitgevoerd binnen het voor de wijnproductie afgebakende gebied.

Deze afwijking is gebaseerd op een lange traditie en staat producenten toe ook verwerkingsfaciliteiten te gebruiken in de hierboven genoemde bestuurlijke eenheden die aan het productiegebied grenzen.

Vermelding van de naam van het druivenras op het etiket

Rechtskader: EU-wetgeving

Type aanvullende voorwaarde: Aanvullende etiketteringsvoorschriften

Beschrijving van de voorwaarde:

Op de etiketten van de wijnen in de categorieën „wijn” en „parelwijn” met de BGA „Vigneti delle Dolomiti” mag de naam worden aangeduid van een of twee druivenrassen waaruit de wijnen zijn verkregen.

In overeenstemming met de toepasselijke EU-wetgeving is het gebruik van de naam van het (de) druivenras(sen) op het etiket en voor de presentatie verboden in de volgende gevallen:

- a) in de categorieën „wijn van ingedroogde druiven” en „wijn van overrijpe druiven”, met inbegrip van wijnen die worden omschreven als „vino passito” of „passito”;
- b) in de categorieën „wijn” en „parelwijn”, beperkt tot de volgende rassen: — voor wijnen uit de provincie Bolzano: lagrein, riesling italico, riesling renano, traminer aromatico, veltliner; — voor wijnen uit de provincie Trente: lagrein, marzemino, meunier, negrara, riesling italico, riesling renano, traminer aromatico, trebbiano toscano, veltliner.

Tevens mag in de categorieën „mousserende wijn” en „mousserende kwaliteitswijn” op het etiket worden verwezen naar een of twee druivenrassen, beperkt tot de volgende rassen: chardonnay, pinot bianco, pinot grigio, pinot nero en müller thurgau; en mag voor de categorie „aromatische mousserende kwaliteitswijn” op het etiket alleen de naam van het ras moscato giallo worden vermeld.

Link naar het productdossier

<https://www.politicheagricole.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/12936>

Mededeling van de Commissie betreffende de thans bij terugvordering van staatssteun toe te passen rentepercentages en de referentie- en disconteringspercentages, zoals die vanaf 1 juli 2019 gelden

(Bekendgemaakt overeenkomstig artikel 10 van Verordening (EG) nr. 794/2004 van de Commissie van 21 april 2004 (PB L 140 van 30.4.2004, blz. 1))

(2019/C 197/03)

De basispercentages zijn berekend overeenkomstig de mededeling van de Commissie over de herziening van de methode waarmee de referentie- en disconteringspercentages worden vastgesteld (PB C 14 van 19.1.2008, blz. 6). Afhankelijk van het gebruik van het referentiepercentage, moeten nog de passende opslagen in de zin van die mededeling worden toegepast. Voor het disconteringspercentage betekent dit dat een marge van 100 basispunt dient te worden toegevoegd. In Verordening (EG) nr. 271/2008 van de Commissie van 30 januari 2008 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 794/2004 is bepaald dat, tenzij in een bijzondere beschikking of een bijzonder besluit anders is bepaald, ook het bij terugvordering te hantieren percentage wordt vastgesteld door het basispercentage met 100 basispunt te verhogen.

Gewijzigde percentages zijn vet gedrukt.

Vorige tabel is gepubliceerd in PB C 158 van 10.5.2019, blz. 12.

Van	Tot	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK
1.7.2019	...	-0,11	-0,11	0,00	-0,11	1,98	-0,11	0,00	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	0,28	0,48	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	1,87	-0,11	3,56	0,07	-0,11	-0,11	1,09
1.6.2019	30.6.2019	-0,11	-0,11	0,00	-0,11	1,98	-0,11	0,02	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	0,28	0,56	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	1,87	-0,11	3,56	0,05	-0,11	-0,11	1,09
1.5.2019	31.5.2019	-0,11	-0,11	0,00	-0,11	1,98	-0,11	0,03	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	0,28	0,56	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	-0,11	1,87	-0,11	3,56	0,02	-0,11	-0,11	1,09
1.4.2019	30.4.2019	-0,13	-0,13	0,00	-0,13	1,98	-0,13	0,04	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	0,28	0,56	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	1,87	-0,13	3,56	-0,03	-0,13	-0,13	1,09
1.3.2019	31.3.2019	-0,13	-0,13	0,00	-0,13	1,98	-0,13	0,03	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	0,28	0,56	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	-0,13	1,87	-0,13	3,56	-0,13	-0,13	-0,13	1,09
1.2.2019	28.2.2019	-0,16	-0,16	0,00	-0,16	1,98	-0,16	0,03	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	0,28	0,56	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	1,87	-0,16	3,56	-0,24	-0,16	-0,16	1,09
1.1.2019	31.1.2019	-0,16	-0,16	0,00	-0,16	1,98	-0,16	0,02	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	0,28	0,56	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	-0,16	1,87	-0,16	3,56	-0,31	-0,16	-0,16	1,09

INFORMATIE AFKOMSTIG VAN DE LIDSTATEN

Kennisgeving van een aanbesteding voor het verlenen van vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen in de Dinarische regio

(2019/C 197/04)

De regering van de Republiek Kroatië nodigt alle belangstellenden uit inschrijvingen in te dienen om een vergunning te verkrijgen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen voor de beschikbare exploratieblokken in de Dinarische regio.

Het aanbestedingsdossier en alle informatie en kennisgevingen in verband met de procedure worden bekendgemaakt op de officiële websites van het Ministerie van Milieubescherming en Industrie — www.mzoe.hr — en van het Kroatische agentschap voor koolwaterstoffen — www.azu.hr

1. BASISINFORMATIE OVER DE VERGUNNINGEN

Er worden vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen afgegeven voor exploratieblokken in de Dinarische regio. De vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen geven investeerders het recht exploratie van koolwaterstoffen uit te voeren in een specifiek exploratieblok en contracten af te sluiten voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen, en houden in dat vergunningen voor de winning van koolwaterstoffen rechtstreeks worden toegekend, mits die investeerders voldoen aan alle voorwaarden van de wet inzake de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen.

Vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen worden afgegeven aan de winnaars van de aanbesteding voor een maximumperiode van dertig (30) jaar, waarin zowel de exploratieperiode als de exploitatieperiode zijn begrepen, en die begint op de datum waarop het contract in werking treedt.

Investeerders moeten overeenkomstig de voorwaarden van de vergunning binnen zes (6) maanden na de datum van afgifte van de vergunning voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen een contract sluiten met de regering van Kroatië voor de exploratie van koolwaterstoffen en het delen van de opbrengst van de exploitatie.

2. INFORMATIE BETREFFENDE EXPLORATIEBLOKKEN

De aanbesteding van vergunningen voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen in de Dinarische regio vindt plaats voor vier exploratieblokken:

1. Exploratieblok Dinaridi-13 (DI-13)
2. Exploratieblok Dinaridi-14 (DI-14)
3. Exploratieblok Dinaridi-15 (DI-15)
4. Exploratieblok Dinaridi-16 (DI-16)

Kaarten en coördinaten van de exploratieblokken worden in het aanbestedingsdossier verstrekt.

3. INDICATIEVE DATUM/UITERSTE DATUM VOOR VERGUNNINGVERLENING

Inschrijvingen moeten uiterlijk op 10 september 2019 worden ingediend en de indicatieve uiterste datum voor de vergunningverlening is december 2019.

4. CRITERIA VOOR DE SELECTIE VAN INSCHRIJVERS

Op grond van artikel 2, lid 2, van Richtlijn 94/22/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 1994 betreffende de voorwaarden voor het verlenen en het gebruikmaken van vergunningen voor de prospectie, de exploratie en de productie van koolwaterstoffen (PB L 164 van 30.6.1994, blz. 3), in verband met de nationale veiligheid, en overeenkomstig artikel 19 van de wet inzake de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen, zijn de criteria waarmee rekening moet worden gehouden om de voordeligste inschrijver te selecteren, de volgende:

1. de technische, financiële en professionele capaciteiten van de inschrijver;
2. hoe de inschrijver van plan is de activiteiten die onder de vergunning voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen vallen, uit te voeren;
3. de algehele kwaliteit van de ingediende inschrijving;

4. de financiële voorwaarden die door de inschrijver worden geboden in ruil voor de vergunning voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen, en
5. eventueel gebrek aan efficiëntie of verantwoordelijkheidsgevoel, in welke vorm dan ook, waarvan de inschrijver blijkt heeft gegeven in andere landen en bij de uitoefening van vorige activiteiten die onder een vergunning voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen vielen.

Een ander criterium voor de selectie van de inschrijver is de vergoeding voor de sluiting van het contract voor de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen, waarvan het minimumbedrag is vastgesteld in het in artikel 51 van de wet inzake de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen genoemde besluit.

Indien een evaluatie volgens de criteria van de wet inzake de exploratie en exploitatie van koolwaterstoffen twee of meer gelijkwaardige inschrijvingen oplevert, wordt rekening gehouden met andere relevante, objectieve en niet-discriminerende criteria om de uiteindelijke beslissing te nemen.

Bekendmaking overeenkomstig artikel 5, lid 2**Oprichting van een Europese groepering voor territoriale samenwerking (EGTS)**

(Verordening (EG) nr. 1082/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juli 2006 (PB L 210 van 31.7.2006, blz. 19))

(2019/C 197/05)

I.1) Naam, adres en contactpersonen

Geregistreerde naam: EVTZ Euregio Maas-Rhein

Statutaire zetel: Gospertstraße 42, 4700 Eupen, België

Contactpersoon: Michael Dejozé, +32 87789630, info@euregio-mr.eu

Internetadres van de groepering: www.euregio-mr.eu

I.2) Duur van de groepering

Duur van de groepering: onbepaald

Datum van registratie: 15.3.2019

Datum van publicatie: 19.3.2019

II. DOELSTELLINGEN

1) De kerntaak van de EGTS Euregio Maas-Rijn is het vergemakkelijken en intensiveren van de samenwerking tussen de partnerregio's ten behoeve van een evenwichtige en duurzame ontwikkeling van het gebied zonder binnengrenzen en het vergemakkelijken van het dagelijks leven van de burgers.

De EGTS Euregio Maas-Rijn is een platform voor de bundeling van taken en een schakel voor de bevordering van de economische, sociale en territoriale samenhang, zonder de bestaande bevoegde overheden te willen vervangen.

2) De EGTS Euregio Maas-Rijn kan activiteiten ontwikkelen, programma's en projecten opstellen en uitvoeren, en financiering aanvragen.

III. AANVULLENDE GEGEVENS OVER DE NAAM VAN DE GROEPERING

Engelse naam: EGTC Euregio Maas-Rhein

Franse naam: GECT Euregio Maas-Rhein

IV. LEDEN

IV.1) Totaal aantal leden van de groepering: 5

IV.2) Nationaliteit van de leden van de groepering: België, Nederland, Duitsland

IV.3) Informatie over leden ⁽¹⁾

Officiële naam: Provincie Limburg

Postadres: Universiteitslaan 1, 3500 Hasselt, België

Internetadres: <http://www.limburg.be/>

Soort lid: regionale overheid

⁽¹⁾ Graag voor elk lid invullen.

Officiële naam: Provincie Luik

Postadres: Palais Provincial, 18a Place Saint-Lambert, 4000 Luik, België

Internetadres: <https://www.provincedeliege.be/>

Soort lid: regionale overheid

Officiële naam: Deutschsprachige Gemeinschaft Belgiens

Postadres: Klötzerbahn 32, 4700 Eupen, Belgien

Internetadres: <http://www.ostbelgienlive.be>

Soort lid: regionale overheid

Officiële naam: Region Aachen-Zweckverband

Postadres: Dennenwartstraße 25-27, 52068 Aachen, Deutschland

Internetadres: www.regionaachen.de

Soort lid: regionale overheid

Officiële naam: Provincie Limburg

Postadres: Limburglaan 10, 6229 GA Maastricht, Nederland

Internetadres: <https://www.limburg.nl/>

Soort lid: regionale overheid

INFORMATIE OVER DE EUROPESE ECONOMISCHE RUIMTE

TOEZICHTHOUDENDE AUTORITEIT VAN DE EVA

Uitnodiging om opmerkingen te maken overeenkomstig artikel 1, lid 2, van deel I van Protocol 3 bij de Overeenkomst tussen de EVA-staten betreffende de oprichting van een Toezichthoudende Autoriteit en een Hof van Justitie over staatssteunvraagstukken

(2019/C 197/06)

Door middel van het bovengenoemde besluit, dat na deze samenvatting in de authentieke taal is weergegeven, heeft de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA de Noorse autoriteiten in kennis gesteld van haar besluit tot inleiding van de procedure van artikel 1, lid 2, van deel I van Protocol 3 bij de Overeenkomst tussen de EVA-staten betreffende de oprichting van een Toezichthoudende Autoriteit en een Hof van Justitie ten aanzien van de bovengenoemde steunmaatregel.

Belanghebbenden kunnen hun opmerkingen over de betrokken maatregel binnen één maand vanaf de datum van de bekendmaking indienen bij:

Toezichthoudende autoriteit van de EVA
Griffie
Belliardstraat 35
1040 Brussel
BELGIË

De opmerkingen zullen ter kennis van de Noorse autoriteiten worden gebracht. Een belanghebbende die opmerkingen maakt, kan, met opgave van redenen, schriftelijk verzoeken om vertrouwelijke behandeling van zijn identiteit.

SAMENVATTING

Procedure

1. De Autoriteit heeft op 11 mei 2017 een klacht ontvangen van de brancheorganisatie „Nelfo”.
2. Naar aanleiding van verzoeken heeft de Autoriteit informatie van de Noorse autoriteiten ontvangen bij brieven van 27 juni 2017 en 5 juli 2017 en bij e-mails van 8 september 2017, 12 september 2017 en 28 februari 2018.

Beschrijving van de maatregel(en)

3. De vermeende begunstigde van de steun is BKK, die via verschillende volle dochterondernemingen handelt.
4. In 1996 werd de eigendom van de straatlantaarns in Bergen overgedragen van een onderneming die volledig in handen was van de gemeente Bergen aan BKK. Twee jaar later werd BKK omgevormd tot een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Momenteel is BKK eigendom van de gemeente Bergen (37,75 %), andere gemeenten in de regio Bergen (12,35 %) en het staatsbedrijf Statkraft Industrial Holding AS (49,9 %).
5. De dochterondernemingen van BKK die in de loop van de jaren eigenaar waren van de straatlantaarns zijn BKK Nett AS (1996-januari 2016), EnoTek AS (januari 2016-mei 2017) en Veilys AS (mei 2017-nu).
6. Het besluit heeft betrekking op drie maatregelen die door de gemeente Bergen zijn geïmplementeerd met betrekking tot de straatlantaarns in de gemeente, namelijk a) de exploitatie- en onderhoudsovereenkomst, b) de financiering van 12 000 led-armaturen, en c) de vergoeding van de kapitaalkosten van de straatlantaarninfrastructuur.
7. Volgens de klager gaat het bij de maatregelen a) en b) om een voortdurende schending van de staatssteunregels die teruggaat tot 1 januari 2016. Voor deze twee maatregelen is de formele onderzoeksprocedure beperkt tot deze periode.

Beoordeling van de maatregel(en)

8. De Autoriteit betwijfelt of de drie maatregelen in overeenstemming zijn met het beginsel van de marktdeelnemer handelend in een markteconomie. De financiering van de 12 000 led-armaturen en de vergoeding van de kapitaal-kosten van de straatlantaarninfrastructuur zouden kunnen leiden tot een verlichting van de lasten die normaal gesproken ten laste van de begroting van BKK, als eigenaar van de straatlantaarns, zouden moeten komen. De Noorse autoriteiten hebben geen informatie ingediend die doet denken dat BKK een openbaredienstverplichting heeft, en de regels betreffende diensten van algemeen economisch belang lijken dan ook niet van toepassing te zijn op de maatregelen in kwestie.
9. Ook al koopt de gemeente Bergen de exploitatie- en onderhoudsdiensten ten behoeve van haar bevolking, toch betwijfelt de Autoriteit of de activiteit van BKK, een private entiteit die tegen betaling diensten aanbiedt, als niet-economisch kan worden aangemerkt.
10. Ten slotte lijkt het erop dat de markt voor exploitatie en onderhoud, alsmede de andere markten waarop de relevante BKK-dochterondernemingen actief zijn geweest, openstaan voor handel binnen de EER. Momenteel beschikt de Autoriteit echter niet over voldoende gedetailleerde informatie om hierover tot een conclusie te komen.
11. Als de maatregelen staatssteun vormen, is de verplichting van artikel 1, lid 3, van deel I van Protocol 3 bij de Overeenkomst tussen de EVA-staten betreffende de oprichting van een Toezichthoudende Autoriteit en een Hof van Justitie om de steun bij de Autoriteit aan te melden alvorens deze te implementeren niet in acht genomen. Dergelijke staatssteun zou illegaal zijn.
12. De Noorse autoriteiten hebben geen argumenten aangevoerd om de maatregelen, voor zover zij staatssteun vormen, als verenigbaar met de werking van de EER-overeenkomst te kunnen beschouwen. De Autoriteit heeft derhalve twijfels ten aanzien van de verenigbaarheid van alle drie de maatregelen.

Decision No 27/19/COL**of 16 April 2019****to open a formal investigation into potential state aid granted in relation to the streetlights in Bergen***(Case 83223)***1 Summary**

- (1) The EFTA Surveillance Authority ('the Authority') wishes to inform the Norwegian authorities that it has concerns that the measures covered by the complaint, and one additional measure, related to streetlight infrastructure in Bergen, might entail state aid, pursuant to Article 61(1) of the EEA Agreement, and has doubts as to the compatibility of the measures with the EEA Agreement. Therefore, the Authority is required to open a formal investigation procedure ⁽¹⁾.
- (2) The Authority has based its decision on the following considerations.

2 Procedure

- (3) By letter dated 11 May 2017 ⁽²⁾, Nelfo, a trade organisation for electro, IT, e-com, system integrators and lift companies in Norway, submitted a complaint, alleging that the Municipality of Bergen has been granting unlawful state aid to BKK acting through different wholly owned subsidiaries, by way of different measures in relation to the streetlight infrastructure in Bergen.
- (4) By letter dated 1 June 2017 ⁽³⁾, the Authority forwarded the complaint to the Norwegian authorities, and invited them to comment on it. By letters dated 27 June 2017 and 5 July 2017 ⁽⁴⁾, the Norwegian authorities responded.
- (5) By email of 7 September 2017, the Authority invited the Norwegian authorities to provide further information ⁽⁵⁾. The Norwegian authorities responded by two emails dated 8 September 2017 ⁽⁶⁾ and 12 September 2017 ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Reference is made to Article 4(4) of Part II of Protocol 3 to the Agreement between the EFTA States on the Establishment of a Surveillance Authority and a Court of Justice.

⁽²⁾ Document No 855990.

⁽³⁾ Document No 858239.

⁽⁴⁾ Documents Nos 863097, 863099, 864432, and 864434.

⁽⁵⁾ Document No 872926.

⁽⁶⁾ *Ibid.*

⁽⁷⁾ Document No 873252.

- (6) On 11 July 2018, the Authority asked for further information⁽⁸⁾. On 17 August 2018, a videoconference between the Authority and the Norwegian authorities was held⁽⁹⁾.
- (7) By email dated 28 February 2019, the Norwegian authorities submitted further information⁽¹⁰⁾.

3 Description of the measures

3.1 Background

- (8) Norwegian municipalities are legally responsible for financing the operation and maintenance of streetlights along municipal roads in their respective jurisdictions⁽¹¹⁾.
- (9) Until 1996, the streetlights infrastructure along municipal roads in Bergen was owned by Bergen Lysverker. Bergen Lysverker was wholly owned by the Municipality of Bergen.
- (10) In 1996, Bergen Lysverker was acquired by and incorporated into BKK. At the time, BKK was wholly owned by several municipalities in the Bergen region, and the Municipality of Bergen had a majority share, owning approximately 70 %. During that process, the streetlight infrastructure was considered to be part of the distribution power grid, and it was integrated into BKK Nett AS, a wholly owned subsidiary of BKK. With this, BKK Nett AS became the owner of the streetlight infrastructure. Simultaneously, a contract was negotiated between the Municipality of Bergen and BKK Nett AS, regulating the maintenance and operation of the streetlights ('the maintenance and operation agreement'). The contract included an element of exclusivity. BKK Nett AS would not sell streetlight services to others, and the Municipality of Bergen would only purchase streetlight services from BKK Nett AS.
- (11) In 1998, BKK was converted into a limited liability company. Currently, it is owned by the Municipality of Bergen (37,75 %), other municipalities in the Bergen region (12,35 %), and the state-owned enterprise Statkraft Industrial Holding AS (49,9 %).
- (12) On 1 January 2016, the ownership of the streetlights together with the operation and maintenance agreement was transferred to EnoTek AS, a wholly owned subsidiary of BKK Nett AS.
- (13) The most recent information available to the Authority on the ownership of the streetlights in the area of Bergen is from 18 May 2016⁽¹²⁾, and is as follows:
- 16 058 streetlights on municipal roads are owned by EnoTek AS.
 - 2 349 streetlights on municipal roads are owned by the Municipality of Bergen.
 - 8 989 streetlights on private roads are owned by EnoTek AS.
- (14) On 27 September 2016, the Municipality of Bergen published a call for tender for the purchase of approximately 12 000 LED fittings. The LED fittings would be used to replace quicksilver fittings and sodium fittings on the streetlight infrastructure owned by EnoTek AS. The replacement was financed by the Municipality of Bergen, which owns the new LED fittings⁽¹³⁾.
- (15) In May 2017, with the objective of defining the interface between streetlight activities and other activities, the ownership of the streetlights together with the provision of the streetlight services was transferred to another wholly owned subsidiary of BKK, Veilys AS.
- (16) On 28 February 2019, the Norwegian authorities submitted information that brought an additional measure to the Authority's attention. According to this new information, the Municipality of Bergen also compensates BKK for the capital costs of the streetlights. The compensation covers renewal and upgrade of streetlights, luminaires, wires, ignition systems, etc. The Municipality of Bergen pays NOK [...] per light point per year. The Authority has no further information concerning this measure, and it is, strictly speaking, not covered by the complaint.
- (17) On this background, the Authority will assess the following measures implemented by the Municipality of Bergen in relation to the streetlight infrastructure in Bergen.
- (a) The operation and maintenance agreement with BKK.

⁽⁸⁾ Document No 923689.

⁽⁹⁾ Document No 827789.

⁽¹⁰⁾ Document No 1057006.

⁽¹¹⁾ *Lov om vegar* (Road Act), LOV-1963-06-21-23, Section 20.

⁽¹²⁾ See letter from the Municipality of Bergen to Nettpartner AS dated 18 May 2016 attached as annex 2 to the complaint.

⁽¹³⁾ See contract notice published on TED website attached as annex 7 to the complaint.

- (b) The financing of 12 000 LED fixtures on the infrastructure owned by BKK.
 - (c) The compensation for the capital costs of the streetlight infrastructure owned by BKK.
- (18) According to the complainant, the measures complained about entail an on-going breach of the state aid rules, dating back to 1 January 2016. For measures (a) and (b), the Authority will therefore restrict its assessment to this time period.

3.2 *The complaint*

- (19) The complainant essentially argues that the Municipality of Bergen has granted an advantage to BKK by: (a) overcompensating it for the maintenance and operation of the 18 407 streetlights along municipal roads ⁽¹⁴⁾, for which the Municipality is responsible; and (b) financing the 12 000 new LED fixtures on the streetlight infrastructure owned by BKK.
- (20) The complainant argues in particular that BKK engages in economic activity as there are several suppliers that are willing and able to operate and maintain the streetlights.
- (21) In the event that the maintenance and operation of the streetlights is considered a service of general economic interest (SGEI), the complainant argues first that the presence of state aid cannot be excluded on the basis of the four *Altmark* criteria ⁽¹⁵⁾. Second, the amounts involved exceed the SGEI *de minimis* ⁽¹⁶⁾ ceiling of EUR 500 000. Third, the measure fails to meet the requirements in the SGEI Decision ⁽¹⁷⁾.
- (22) The complainant estimates the overcompensation for the service of maintenance and operation of the streetlights at approximately NOK 12 million (around EUR 1,25 million) per year.

3.3 *Comments by the Norwegian authorities*

- (23) The Norwegian authorities argue that BKK is not acting as an undertaking when providing operation and maintenance services to the Municipality of Bergen. Hence, any advantage granted to it, falls outside the remit of state aid law. More specifically, the Norwegian authorities argue that no market can exist without private demand and private willingness to pay for the goods or services in question, i.e. where public authorities are the only purchasers ⁽¹⁸⁾.
- (24) The Norwegian authorities argue that the streetlight network is characterised by at least two types of market failure. First, the provision of streetlights along municipal roads is a public good hampered by a free rider problem, which entails that a private party cannot provide it for profit. Second, streetlight networks are natural monopolies in that allowing for competition would entail a wasteful duplication of resources.
- (25) Neither national nor EEA law requires BKK to allow for third party access to the streetlight infrastructure it owns. BKK has consistently refused to grant access not only to its own infrastructure, but also to the 2 349 streetlights owned by the Municipality of Bergen. By doing so, it has precluded the Municipality of Bergen from operating the streetlights in-house or purchasing the services from other companies. It is the view of the Norwegian authorities that the situation at hand does not allow for price regulation, state aid or competition law control with the view of preventing overcompensation for the operation and maintenance of streetlights.

4 *Presence of state aid*

4.1 *Introduction*

- (26) Article 61(1) of the EEA Agreement stipulates that:

‘Save as otherwise provided in this Agreement, any aid granted by EC Member States, EFTA States or through State resources in any form whatsoever which distorts or threatens to distort competition by favouring certain undertakings or the production of certain goods shall, in so far as it affects trade between Contracting Parties be incompatible with the functioning of this Agreement.’

⁽¹⁴⁾ 16 058 of these are owned by EnoTek AS and the rest, 2 349 are owned by the Municipality of Bergen.

⁽¹⁵⁾ Judgment in *Altmark*, C-280/00, EU:C:2003:415 (*Altmark*), paragraphs 89–93.

⁽¹⁶⁾ Commission Regulation (EU) No 360/2012 of 25 April 2012 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to *de minimis* aid granted to undertakings providing services of general economic interest, OJ L 114, 26.4.2012, p. 8, referred to at point 1ha of Annex XV to the EEA Agreement.

⁽¹⁷⁾ Commission Decision 2012/21/EU of 20 December 2011 on the application of Article 106(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union to State aid in the form of public service compensation granted to certain undertakings entrusted with the operation of services of general economic interest, OJ L 7, 11.1.2012, p. 3, referred to at point 1h of Annex XV to the EEA Agreement.

⁽¹⁸⁾ The Norwegian authorities refer to judgment of the General Court of 12 December 2006, *Selex v Commission*, T-155/04, EU:T:2006:387, paragraph 61 (‘judgment of the GC in *Selex*’). The reasoning in the judgment of the General Court was overturned by the Court of Justice which considered the activity to be non-economic on other grounds. See judgment of the Court of Justice of 26 March 2009, *Selex v Commission*, C-113/07, EU:C:2009:191 (‘judgment of the CoJ in *Selex*’), paragraphs 86–93, which considered the activity non-economic on other grounds.

- (27) The qualification of a measure as aid within the meaning of this provision therefore requires the following cumulative conditions to be met: the measure must (i) be granted by the State or through State resources; (ii) confer an advantage on an undertaking; (iii) favour certain undertakings (selectivity); and (iv) be liable to distort competition and affect trade.

4.2 *Presence of State resources*

- (28) For the measure to constitute aid, it must be granted by the State or through State resources. State resources include all resources of the public sector, including resources of intra-State entities (decentralised, federated, regional or other), see the Authority's Guidelines on the notion of state aid ('NoA') ⁽¹⁹⁾.
- (29) The remuneration for the services on the streetlight infrastructure, as well as the financing of the new LED fixtures, and the compensation for the capital costs, all come from the budget of the Municipality of Bergen. It therefore constitutes State resources.

4.3 *Advantage*

4.3.1 *Introduction*

- (30) The qualification of a measure as state aid requires that it confers an advantage to the recipient. An advantage, within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement, is any economic benefit that an undertaking could not have obtained under normal market conditions.
- (31) The measure confers an advantage not only if it confers positive economic benefits, but also in situations where it mitigates charges normally borne by the budget of the undertaking. This covers all situations in which economic operators are relieved of the inherent costs of their economic activities ⁽²⁰⁾.
- (32) Economic transactions carried out by public bodies are considered not to confer an advantage on the counterpart of the agreement, and therefore not to constitute aid, if they are carried out in line with normal market conditions. This is assessed pursuant to the market economy operator principle ('MEOP'). When public authorities purchase a service, it is generally sufficient, to exclude the presence of an advantage, that they pay market price.
- (33) As regards costs incurred by undertakings entrusted with the operation of a service of general economic interest, compensation for the service will not be considered as granting an advantage to the undertaking in question if the four cumulative *Altmark* conditions are fulfilled ⁽²¹⁾. The Norwegian authorities have, however, not provided any information indicating that BKK has a public service obligation to discharge. The Authority is therefore, at this stage, not able to exclude that BKK has obtained an advantage on this basis.
- (34) The complainant calls upon the Authority to consider whether the Municipality of Bergen has granted an advantage to BKK by: (a) overcompensating it for the maintenance and operation of the 18 407 streetlights along municipal roads, for which the Municipality of Bergen is responsible; and (b) financing the 12 000 LED fixtures. On 28 February 2019, the Norwegian authorities brought an additional measure to the Authority's attention, namely (c) the compensation paid to BKK for the capital costs of the streetlights.

4.3.2 *The operation and maintenance of streetlights in the Bergen area*

- (35) In relation to the presence of an advantage, the Norwegian authorities have mainly pointed to the fact that BKK, as the owner of the streetlight infrastructure, has refused to give access to the Municipality of Bergen and other third party operators. This has prevented the public authorities from providing the services themselves or purchasing them from a different provider than BKK. The Municipality has therefore not had the option of acquiring the service by way of an open tender ⁽²²⁾.
- (36) The purchase of the services through a competitive, transparent, non-discriminatory and unconditional tender is only one of several methods for ensuring that a transaction does not confer an advantage within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement. The Municipality of Bergen could have ensured that the transactions were carried out in line with normal market conditions by benchmarking ⁽²³⁾ or through a qualified financial assessment ⁽²⁴⁾.

⁽¹⁹⁾ OJ L 342, 21.12.2017, p. 35 and EEA Supplement No 82, 21.12.2017, p. 1, paragraph 48.

⁽²⁰⁾ NoA, paragraph 68.

⁽²¹⁾ *Altmark*, paragraphs 89–93.

⁽²²⁾ Email from the Norwegian authorities to the Authority of 8 September 2017, Document No 873252.

⁽²³⁾ NoA, paragraphs 98–100.

⁽²⁴⁾ NoA, paragraphs 101–105.

- (37) Despite repeated requests ⁽²⁵⁾, the Norwegian authorities have not provided evidence showing that the decisions to carry out the transactions under assessment were taken on the basis of economic evaluations, comparable to those which, in similar circumstances, a rational market economy operator (with characteristics similar to those of the public body concerned) would have carried out, to determine the profitability or economic advantages of the transactions ⁽²⁶⁾.
- (38) The Municipality of Bergen is paying NOK [...] per lamp point per year for maintenance and operation ⁽²⁷⁾. The available information does not provide any documentation on the question how the remuneration has been determined.
- (39) The complainant argues that comparable services have been delivered for around NOK [...] per lamp point per year in other regions. The complainant has not documented this allegation.
- (40) The Norwegian authorities argue that the services delivered under the contracts referred to by the complainant might not be comparable to the services delivered by BKK to the Municipality of Bergen. BKK has entered into contracts similar to the contracts covered by the complaint (contracts for operation, maintenance and call-out and emergency services ('OM&E contracts')) with other municipalities in the Bergen region for an average price of NOK [...] per light point per year. They explain that price variations between individual contracts can be due to differentiated services on the contractual response times for light repairs, monitoring consumption for metered installations, and the extent to which critical zones, such as hospitals, are covered by the contract ⁽²⁸⁾.
- (41) The Norwegian authorities have not provided any information concerning the OM&E contracts that BKK has entered into with other municipalities. The price in the contract under assessment in the case at hand (NOK [...]) is in any event higher than the average price for what the Norwegian authorities argue are similar contracts (NOK [...]). Even if the explanation provided by the Norwegian authorities could suggest that certain price variations might naturally occur under normal market conditions, the Norwegian authorities have, in any event, not substantiated that the price paid by the Municipality of Bergen was in line with the price charged for similar obligations in comparable contracts.
- (42) The Norwegian authorities have explained that they are in a deadlock situation in that they have no choice but to purchase the services from BKK. They seem to acknowledge in this respect that owners of this type of infrastructure can exploit their position, potentially to raise prices ⁽²⁹⁾, and indicate that they have not found any suitable methods for finding and agreeing with BKK on 'the right price' ⁽³⁰⁾.
- (43) In light of the above, and in particular in light of the absence of any evidence supporting that the prices under the contracts have been set in line with normal market conditions, the Authority has formed the preliminary view that BKK might have received an advantage under the maintenance and operation agreement, within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement.

4.3.3 *Financing of the 12 000 LED fixtures*

- (44) Next, the Authority must consider whether the financing by the Municipality of Bergen of 12 000 LED fixtures on the infrastructure owned by BKK entailed a mitigation of charges that normally should have been borne by the budget of BKK.
- (45) In a letter from the Municipality of Bergen to Nettpartner AS dated 8 November 2016, the Municipality explained that the reason for changing the LED fixtures is partly environmental considerations, partly the desire to reduce electricity costs, which the Municipality covers on top of the price for the maintenance and operation of the streetlight infrastructure ⁽³¹⁾. The Norwegian authorities have not commented on the state aid nature of this measure.
- (46) The objective of the measure, i.e. environmental protection, does not exclude it from the scope of state aid law ⁽³²⁾.
- (47) For the purpose of the MEOP test, only benefits and obligations linked to the role of the state as an economic operator – to the exclusion of those linked to its role as a public authority – are to be taken into account ⁽³³⁾. Therefore, the relevant question is whether the Municipality of Bergen acted as a market economy operator when taking the decision to finance the LED fixtures on the infrastructure owned by BKK. In that regard, the municipality's obligation to pay for electricity, and the corresponding savings ensured by the investment are undoubtedly relevant when assessing whether the transaction is in line with normal market conditions.

⁽²⁵⁾ Emails of 7 September 2017 and 11 July 2018 (Documents Nos 872926 and 923689).

⁽²⁶⁾ NoA, paragraph 79.

⁽²⁷⁾ Email of 28 February 2019 and the attached maintenance and operation agreement, Document No 1057006.

⁽²⁸⁾ Document No 863099.

⁽²⁹⁾ Document No 864434.

⁽³⁰⁾ Document No 873252.

⁽³¹⁾ Annex 6 to the complaint.

⁽³²⁾ NoA, paragraph 69.

⁽³³⁾ NoA, paragraph 77. Judgment in *FIH v Commission*, C-579/16, EU:C:2018:159, paragraph 55.

(48) However, the Authority lacks the necessary information to assess whether a private operator, in a situation as close as possible to that of the Municipality of Bergen, only taking into account the benefits and obligations linked to its situation as a private operator, would have been prompted to take the decision to finance the new LED fixtures. The Authority asks that the Norwegian authorities provide it with all the relevant information to enable it to determine whether the transaction complies with the MEOP test ⁽³⁴⁾.

(49) Based on the available information, the Authority cannot exclude that the financing of the 12 000 LED fixtures has conferred an advantage on BKK.

4.3.4 Compensation for the capital costs of the streetlights

(50) Based on the available information, the compensation for the capital costs of the streetlights appears to be a mitigation of charges that should normally be borne by the budget of BKK as the owner of the streetlights. The Authority has no information suggesting that it is normal market practice for a private purchaser of maintenance and operation services to compensate the company providing such services and owning the streetlights for its capital costs. To the extent that this would be common practice, the Authority has no information allowing it to assess whether NOK [...] per lamp point per year is market price for such service.

(51) Therefore, the Authority cannot exclude that the compensation for the capital costs of the streetlights has conferred an advantage on BKK.

4.4 The notion of undertaking

(52) Only advantages granted to 'undertakings' are subject to state aid law. The concept of an undertaking covers any entity that engages in an economic activity regardless of its status and the way it is financed. Hence, the public or private status of an entity, or the fact a company is partly or wholly publicly owned has no bearing on whether or not the entity is an 'undertaking' ⁽³⁵⁾.

(53) An activity is economic in nature where it consists in offering goods and services on a market ⁽³⁶⁾. In order to determine whether an entity is an 'undertaking', it is necessary for the Authority to carry out an individual examination of all its different activities.

(54) A single entity may carry out a number of activities, both economic and non-economic. An entity that engages in both kinds of activities should keep separate accounts to exclude cross-subsidies ⁽³⁷⁾.

(55) The Municipality of Bergen is legally responsible for the streetlights along municipal roads in Bergen. All three measures appear to be in support of BKK's activity related to the operation and maintenance of the streetlight infrastructure. The main question in relation to all three measures is therefore whether BKK is engaging in economic activity when selling operation and maintenance services to the Municipality of Bergen.

(56) The Norwegian authorities argue that the activities of BKK in providing maintenance and operation services on those streetlights are non-economic in nature. The Norwegian authorities state that no market can exist without a private demand and a private willingness to pay for the good or service in question. This is the case for streetlights along the municipal roads. The Norwegian authorities refer to the judgment of the General Court in *Selex v Commission* ⁽³⁸⁾.

(57) That case concerned the activities of Eurocontrol, an international organisation established by various European States with the aim of strengthening cooperation in the field of air navigation and developing joint activities for better harmonisation and integration of practices. One of the questions considered was whether Eurocontrol offered services on a market when it prepared technical standards which were to be adopted by the Council of Eurocontrol, an act that would make them binding on all contracting States.

(58) The General Court found that the activity of producing the technical standards was non-economic in nature, observing in paragraph 61 of its judgment that 'the only purchasers of such services can be States in their capacity as air traffic control authorities'. In the view of the Authority, that statement cannot be read in isolation.

(59) Private unwillingness to pay for a service only suggests the presence of a market failure. The services under assessment in *Selex v Commission* on the other hand, concerned not simply a service the provision of which is hampered by a market failure in that there is no willingness to pay for the good in question, but rather a service of which the States were the only possible purchasers due to their prerogative in adopting technical standards for air navigation.

⁽³⁴⁾ Judgment in *Commission v EDF*, C-124/10, EU:C:2012:318, paragraph 104.

⁽³⁵⁾ Judgment in *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania v Ayuntamiento de Getafe*, C-74/16, EU:C:2017:496, paragraph 42.

⁽³⁶⁾ NoA, chapter 2.1.

⁽³⁷⁾ Judgment in *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania v Ayuntamiento de Getafe*, C-74/16, EU:C:2017:496, paragraph 51.

⁽³⁸⁾ Judgment of the GC in *Selex*, paragraph 61.

- (60) Even for a service of this nature, the General Court also looked at the way the States had chosen to organise it, so as to assess whether it was economic in nature. It observed that the States had chosen not to introduce market mechanisms, but rather to produce those standards themselves through an international organisation, which rendered the conclusion that the service was non-economic. The Authority therefore disagrees that the judgment can be interpreted to mean that presence of private demand for a good or service is necessary for a market to exist. In principle, fierce competition on a market can exist even in markets where public authorities are the only or the main purchaser of the service in question. This is for example the case in the market for the construction of roads.
- (61) The Authority also notes that the reasoning of the General Court was overturned by the Court of Justice which found that the activity was non-economic on the basis of the public powers exemption⁽³⁹⁾. The Court of Justice pointed to the fact that, taken as whole, an international organisation such as Eurocontrol exercised activities which, by their nature, their aim and the rules to which they are subject, are connected with the exercise of powers relating to the control and supervision of air space, and are therefore not economic in nature. The Norwegian authorities have not argued that the public powers exemption applies to the activities of BKK.
- (62) In the present case, the Norwegian authorities are purchasing services from a private entity, which is offering that service for remuneration. There is a market for the maintenance and operation of streetlights, and such services are sold to public authorities, as well as to companies and individuals that need lighting along private roads. The complainant represents companies selling services in this market.
- (63) The fact that there would be no private demand for some of these services, due to a market failure, and the decision by a public authority to purchase those services in the interest of the public good, does not lead to the conclusion that the activity of the *supplier* is non-economic. If this were sufficient to exclude the measure from the realm of state aid law, the existence of the rules governing services of general economic interest for example, would be superfluous. In accordance with established case law, the presence of a market failure and the fact that a public authority reacts by imposing a public service obligation on an entity, does not preclude that the supplier of the service is pursuing an economic activity⁽⁴⁰⁾.
- (64) The question in the present case is different from the one considered by the Court of Justice in *FENIN*⁽⁴¹⁾. That case concerned the question whether Spanish hospitals abused their dominant position when purchasing medical goods and equipment on the market. The Court of Justice ruled only on the fact that an organisation which purchases goods not for the purpose of offering goods and services as part of an economic activity, but in order to use them in the context of a different activity, such as one of a purely social nature, does not act as an undertaking, simply because it is a purchaser in a given market⁽⁴²⁾. However, *FENIN* did not raise the separate legal question whether the activities of the supplier of the medical goods and equipment are economic in nature. In principle, even if the public authority purchasing the service in question is carrying out a non-economic activity, for example because it is fulfilling its responsibilities to provide for lighting along municipal roads, the companies supplying the authorities with the delivery of LED lights and maintenance and operation services, might well be exercising economic activities.
- (65) On that background, the Authority takes the preliminary view that BKK is engaging in an economic activity when selling maintenance and operation services for the streetlights to the Municipality of Bergen. As all three measures are linked to this activity, the Authority preliminary concludes that the three measures confer an advantage to an undertaking within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement.

4.5 **Selectivity**

- (66) To be characterised as state aid within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement, the measure must also be selective in that it favours 'certain undertakings or the production of certain goods'. Not all measures which favour economic operators fall under the notion of aid, but only those which grant an advantage in a selective way to certain undertakings, categories of undertakings or to certain economic sectors.
- (67) Any advantage stemming from the maintenance and operation agreement, the financing of the new 12 000 LED fixtures and the compensation for the capital costs of the streetlights, favours one particular undertaking, namely BKK. Hence, the measures are selective in the sense of Article 61(1) of the EEA Agreement.

4.6 **Effect on trade and distortion of competition**

- (68) In order to constitute state aid within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement, the measures must be liable to distort competition and affect trade between EEA States.

⁽³⁹⁾ Judgment of the CoJ in *Selex*, paragraphs 86–93. See NoA, paragraphs 17–18 on the public powers exemption.

⁽⁴⁰⁾ *Altmark*; judgment of the CoJ in *Selex*, paragraph 119.

⁽⁴¹⁾ Judgment in *FENIN v Commission*, C-205/03, EU:C:2006:453.

⁽⁴²⁾ *Ibid*, paragraph 37.

- (69) A measures granted by the State are considered liable to distort competition when they are liable to improve the competitive position of the recipient compared to other undertakings with which it competes. A distortion of competition within the meaning of Article 61(1) of the EEA Agreement is generally found to exist when the State grants a financial advantage to an undertaking in a liberalised sector where there is, or could be, competition ⁽⁴³⁾.
- (70) Public support is liable to distort competition even if it does not help the recipient undertaking to expand or gain market share. It is enough that the aid allows it to maintain a stronger competitive position than it would have had if the aid had not been provided ⁽⁴⁴⁾.
- (71) The Norwegian authorities argue that streetlight networks are 'natural monopolies' in the sense that allowing for competition would entail a wasteful duplication of resources. The fact that the infrastructure itself is a natural monopoly, does not, however, exclude that the operation of the infrastructure can distort competition. To exclude potential distortion of competition, the management and operation of the infrastructure must generally be subject to a legal monopoly and fulfil a number of other cumulative criteria ⁽⁴⁵⁾. In the Authority's preliminary assessment, the measures do not seem to fulfil the necessary conditions.
- (72) To the extent that the transactions between the Municipality of Bergen and BKK have not been carried out in line with normal market conditions, they have conferred an advantage on BKK, which may have strengthened its position compared to other undertakings competing with it. The measures are therefore liable to distort competition.
- (73) The final question is whether the measures are liable to affect trade between EEA States. Where state aid strengthens the position of an undertaking as compared with other undertakings competing in intra-EEA trade, the latter must be regarded as affected by the aid ⁽⁴⁶⁾.
- (74) The Authority lacks more detailed information about the market for operation and maintenance of streetlights and the presence of cross-border investment in this sector. The complainant has, however, submitted that there are EEA suppliers of operation and maintenance services with whom BKK competes. Moreover, EnoTek AS appears to have been involved in several other markets providing for example entrepreneur services, project leadership, operation and maintenance services, as well as security and preparedness ⁽⁴⁷⁾. The Authority's preliminary analysis is that the measures might have benefited also these activities and the Authority is not aware of anything to suggest that these markets are not open to intra-EEA trade.
- (75) On this basis, the Authority cannot exclude that the measures are liable to distort competition and have an effect on intra-EEA trade.

4.7 Conclusion

- (76) Based on the available information provided by the Norwegian authorities and the complainant, the Authority has formed the preliminary view that the measures fulfil all criteria in Article 61(1) of the EEA Agreement, and therefore constitute state aid.

5 Procedural requirements

- (77) Pursuant to Article 1(3) of Part I of Protocol 3 to the Agreement between the EFTA States on the Establishment of a Surveillance Authority and a Court of Justice ('Protocol 3'): 'The EFTA Surveillance Authority shall be informed, in sufficient time to enable it to submit its comments, of any plans to grant or alter aid. [...] The State concerned shall not put its proposed measures into effect until the procedure has resulted in a final decision.'
- (78) The Norwegian authorities did not notify the potential aid before putting it into effect. The Authority therefore concludes that, if the measures constitute state aid, the Norwegian authorities have not respected their obligations pursuant to Article 1(3) of Part I of Protocol 3.

6 Compatibility of the aid measures

- (79) Having preliminarily concluded that the measures might constitute unlawful aid, the Authority must assess whether they would be compatible with the functioning of the EEA Agreement.
- (80) The Norwegian authorities have not provided any arguments substantiating why the measures should be considered compatible with the functioning of the EEA Agreement. In particular, no arguments supporting the conclusion that the aid is targeted at a well-defined objective of common interest have been presented. Furthermore, the Norwegian authorities have not presented evidence suggesting that BKK has been entrusted with a public service obligation. The Authority has also not identified any clear grounds for compatibility.

⁽⁴³⁾ NoA, paragraph 187.

⁽⁴⁴⁾ NoA, paragraph 189.

⁽⁴⁵⁾ NoA, paragraph 188.

⁽⁴⁶⁾ Judgment in *Eventech*, C-518/13, EU:C:2015:9, paragraph 66.

⁽⁴⁷⁾ <https://www.bkk.no/enotek>.

- (81) To the extent that the measures constitute state aid, the Authority therefore has doubts as to their compatibility with the functioning of the EEA Agreement.

7 Conclusion

- (82) As set out above, the Authority has formed the preliminary view that the measures fulfil all criteria in Article 61(1) of the EEA Agreement, and therefore constitute state aid. The Authority furthermore has doubts as to whether the measures are compatible with the functioning of the EEA Agreement.
- (83) Consequently, and in accordance Article 4(4) of Part II of Protocol 3, the Authority hereby opens the formal investigation procedure. The decision to open a formal investigation procedure is without prejudice to the final decision of the Authority, which may conclude that the measures do not constitute state aid, or that they are compatible with the functioning of the EEA Agreement.
- (84) The Authority invites the Norwegian authorities to submit, by Monday 20 May 2019, their comments and to provide all documents, information and data needed for the assessment of the measures in light of the state aid rules.
- (85) The Authority informs the Norwegian authorities that it will forward a copy of this decision to BKK and inform interested parties by publishing a meaningful summary of it in the Official Journal of the European Union. All interested parties will be invited to submit their comments within one month of the date of such publication. The comments will be communicated to the Norwegian authorities.

Done in Brussels, 16 April 2019.

For the EFTA Surveillance Authority

Bente ANGELL-HANSEN

President

Responsible College Member

Frank J. BÜCHEL

College Member

Högni KRISTJÁNSSON

College Member

Carsten ZATSCHLER

Countersigning as Director

Legal and Executive Affairs

V

(Bekendmakingen)

GERECHTELIJKE PROCEDURES

EVA-HOF

**Verzoek van 24 januari 2019 van het Verwaltungsgerichtshof van het Vorstendom Liechtenstein
aan het EVA-hof om een advies in de zaak van D en E****(Zaak E-2/19)**

(2019/C 197/07)

Bij brief van 24 januari 2019 van het *Verwaltungsgerichtshof des Fürstentums Liechtenstein* (het administratieve hof van het Vorstendom Liechtenstein), is bij het EVA-Hof een verzoek ingediend, dat bij de griffie van het Hof op 29 januari 2019 is ontvangen, om een advies in de zaak van D en E, over de volgende vraag:

moet Richtlijn 2004/38, met name artikel 3, lid 1, in samenhang met artikel 7, lid 1, onder d), en punt III, eerste zin, van Besluit nr. 191/1999 [van het Gemengd Comité van de EER] aldus worden uitgelegd dat een familielid van een onderdaan van een EU-lidstaat recht heeft op een vergunning met dezelfde geldigheid als die van de persoon van wie hij afhankelijk is, zelfs als de persoon van wie hij afhankelijk is, het verblijfsrecht in Liechtenstein uitsluitend verkreeg op grond van het nationale recht en niet op grond van het EER-recht?

Beroep, op 26 februari 2019 ingesteld door Nettbuss AS tegen Konkurrenten.no AS**(Zaak E-1/17 COSTS)**

(2019/C 197/08)

Op 26 februari 2019 is door Nettbuss AS, vertegenwoordigd door Camilla Borna Fossem van Advokatfirmaet Schjødt AS, Ruseløkkveien 14, NO-0201 Oslo, Noorwegen, bij het EVA-Hof beroep ingesteld tegen Konkurrenten.no AS.

Verzoekster vraagt het Hof de volgende beschikking te geven:

1. Konkurrenten.no zal aan Nettbuss AS het bedrag van 442 125 NOK (of een equivalent bedrag in euro) bovenop de relevante vertragsrente betalen.

Feiten en argumenten:

- Konkurrenten.no AS heeft op 11 januari 2017 bij het EVA-Hof beroep ingesteld tegen Besluit nr. 179/15/COL van mei 2015 van de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA. Verzoekster werd rechtstreeks geraakt door het besluit van de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA en verzocht om in de zaak E-1/17 *Konkurrenten.no AS/Toezichthoudende Autoriteit van de EVA* te interveniëren. Verzoeker is bij besluit van de president van 12 juli 2017 tot interventie gemachtigd.
 - Artikel 70, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het EVA-Hof luidt als volgt:
„In geval van geschil over de invorderbare kosten beslist het Hof op verzoek van de belanghebbende partij bij een beschikking, na kennis te hebben genomen van de opmerkingen van de wederpartij.”.
 - In de beschikking van het Hof in zaak E-1/17 heeft het EVA-Hof Konkurrenten.no AS verwezen in de kosten van verzoekster.
-

ISSN 1977-0995 (elektronische uitgave)
ISSN 1725-2474 (papieren uitgave)

Bureau voor publicaties van de Europese Unie
2985 Luxemburg
LUXEMBURG

NL